

1935

**LJUBLJANA,
24. FEBR.**

**ŠTEV. 9.
KNJIGA 17-**

UREDNIŠTVO
IN UPRAVA
V LJUBLJANI,
KNAFLJEVA 5

POŠTNINA PLAČANA
V GOTOVINI

ŽIVLJENJE IN SVET

ILUSTROVAN TEDENSKI OBZORNİK

ŽIVLJENJE IN SVET — ilustrovan tedenski obzornik

Izhaja ob nedeljah ter stane na leto (dve knjigi) 80 Din, za pol leta (ena knjiga) 40 Din, za četrt leta 20 Din, mesečno 8 Din. Posamezni zvezki se dobivajo po 2 Din

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA: četrtno 8 lir, polletno 16 lir, letoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA IN OSTALO INOZEMSTVO letno 1½ dolarja

UREDNIŠTVO IN UPRAVA v Ljubljani, Knaflejeva ulica 5
TELEFON ŠT. 3122, 3123, 3124, 3125, 3126. ŠT. HISNEGA TELEFONA 905

UREDNIŠTVO NACELNO NE VRAČA ROKOPISOV

UREDNIK IVAN PODRZAJ

S

VSEBINA ŠT. 9:

Ivo Lapajne: PO SLEDOVIH LEDNE DOBE (2) — OD »SVETEGA OGNJA« DO CENTRALNE KURJAVE (vhm) — Dr. Anton Debeljak: PO SINJI ALRLJI (9) SMRT DVEH VELIKIH ZALOŽNIKOV (k) — RIBE SPREMINJAJO SVOJO BARVO (ae) — BOJNI PLINI ZA LOV — Jean Perrigault - nj: MED ZADNJIMI KRALJI MALIKOVALCEV (3) — RAZISKAVE EGIPČANOV V DAVNINI (g) — NAJVIŠJI VRH — Ludvik Mrzel: ZGODBA O FLORJANU SAPOTNIKU (3) — Essad beg: ZAROTA ZOPER SVET (9) — L. M. Škerjanc: G. F. HÄNDEL (2) — RASTLINE POZIMI (Poglavje iz rastlinske geografije - ine) — IZ LITERARNEGA SVETA (Franc Kocbek in Ivan Šašelj: Slovenski pregovori, reki in prilike - A. D. — Gorki in Dostojevski - pj: Mlada Poljska - s) — M. Zoščenko - pj: BERAC — ŠEKSPIR V 52 JEZIKIH (k) — CLOVEK IN DOM (Zeha) — SOLNI LED — ŠAH — ZA BISTRE GLAVE — Na platnicah: HUMOR — KRIŽALJKA Z OBRATNICAMI (Crassus) — ANEKDOTE.

Slika na ovitku: ZASNEŽENI SRNJAK

Naslovna slika: JOS. KLADNIK: »BELA RADOST« (lesorez)

V prihodnjem zvezku »ŽIVLJENJA IN SVETA« začne izhajati aktualna razprava primarija in specialista za kirurgijo dr. MIRKA CERNICA

STEBRI SODOBNE KIRURGIJE,

ki bo nedvomno zanimala vse naše naročnike, pa tudi širšo javnost.

Nadalje izidejo v prihodnjih zvezkih razen že naznanjenih naslednji prispevki:

A. Debeljak: K. S. Sandan — Iv. Koštiál: O legatu ali podhujku — I. Lapajne: Ledna doba v Jugoslaviji — L. M. Škerjanc: G. F. Händel — Jean Marteau — Ribiški sport okoli Madeire — Kdo je iznašel tiskarstvo? — Vittorio Alfieri — Senčno gledališče na Grškem — Humorist Alfons Allais i. dr.

S

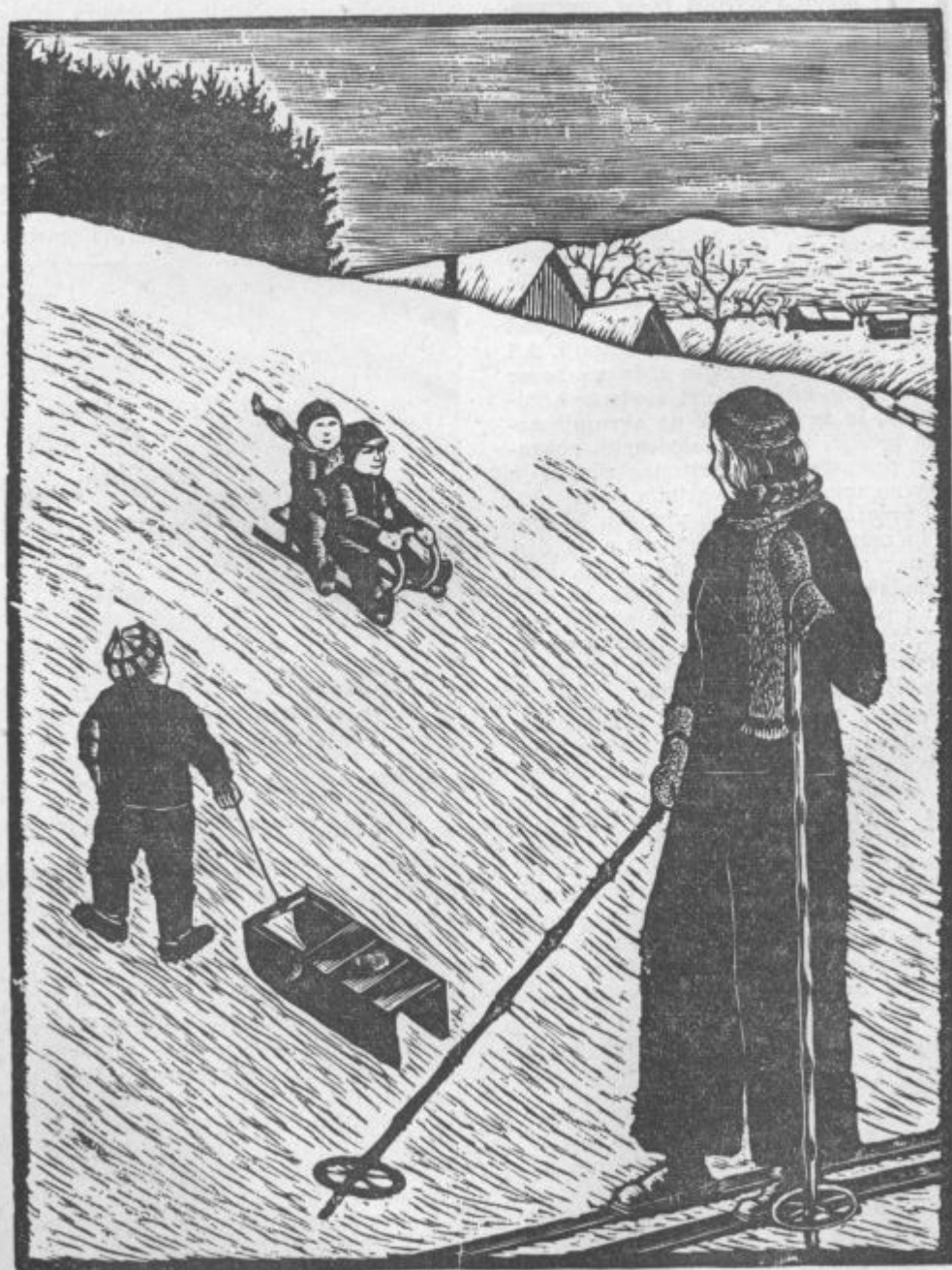
IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR — TISKA NARODNA TISKARNA
V LJUBLJANI — NJEN PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK

ŽIVLJENJE IN SVET

ŠTEV. 9.

V LJUBLJANI, 24. FEBRUARJA 1935.

KNJIGA 17

JOS. KLADNIK

BELA RADOST (lesorez)

PO SLEDOVIH LEDNE DOBE

I VO LAPAJNE

N A D A L J E V A N J E

Pred nekako 20.000 leti se je srednja Evropa polagoma iznebila ledenega oklepa. Lednemu umiku je sledil organski svet, rastlina, žival in človek so spet osvajali opustošeno zemljo. In ko se je pred približno 18.000 leti otajalo še Baltsko morje ter tri tisoč let kasneje južna Skandinavija, se je ledenitev končno ustalila v današnjem svojem obsegu.*)

Dandanes so ledniki le še skromni ostanki orjaških prednikov. V pokrajinah, kjer je nekdanj ležal preko 1000 m debel led, prebivajo sto in sto milijoni človeštva na visoki kulturni stopnji. Ali samo nekaj zemljepisnih širin na sever in jug, samo kratek polet moderne aeronavtičke, in že je človek na skrajnih tečajih zemlje, v večno zaledenelih pokrajinah priča zadržane prirodne sile, ki je v davno minuli dobi vklenila svet.

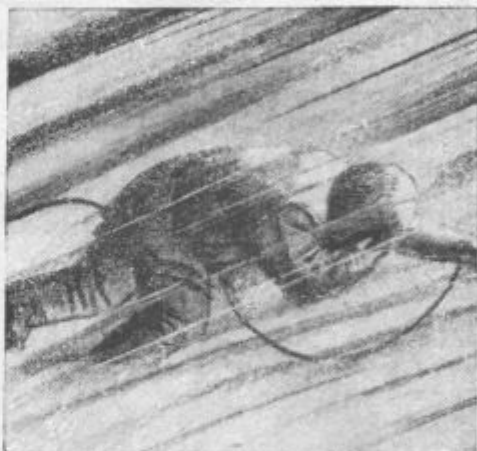
V prostranih tečajnih predelih je kopno in morje. Led se tu stvarja na dva načina: nad kopnim in na morju. Prvi je sladak, drugi slan. Obe sestavini ledu se na poti v zmerne pasove zemlje mešata, toda izkušeno oko raziskovalcev, mornarjev in ribičev ju dobro loči, ko si nabavljajo led za pitno vodo.

Pozimi, ko temperatura nizko pade, izpuhteva toplejšje morje na severu mnogo vodne pare. Zaradi te posledice v razliki toplote vode in zraka postane gladina morja kmalu bledikava, kakor da bi bila polita z oljem. Naglo se množe tanke ledne ploščice, ki se kaj kmalu sprimejo v prozorno ledno mrežo. Stvarjanje ledu je posebno pospešeno prve ure po naglem padcu temperature. Ledna skorja se polagoma debeli in le tu pa tam se še prikaže ledu prosto slano morje.

V bližini obale se tanki morski led meša z lednikom iz notranjosti kopna. Posamezne ledne plošče morskoga in celinskega izvora, najrazličnejše velikosti, debeline in oblike se mešajo in spajajo med seboj v tako zvani skladni led (Packeis).

Sporedno z naraščanjem mraza se kopičijo ledene gmote v zelo obsežne, ledene ploskve. Čim debelejši je led, tem

težje propuščja mraz v notranjost. Znan raziskovalec skrajnega severa, Fritjof Nansen je po mnogoletnem bivanju na severu dognal, da je pri temperaturi izpod -50° C narasla debelina ledu na njegovi ladji »Fram« le na 2 m. To pomanjkljivo naraščanje ledu pa pospešujejo neizmerne snežne padavine, ki ne prestando zasipavajo ledne pokrajine na severu in jugu naše zemlje. Led črpa tedaj svojo moč od zgoraj, ne od spodaj.

SILNI SNEŽNI VIHARJI OSTRIH LEDENIH ZRN natrosijo krog tečajev zemlje neizčrpan vir ledniške tvorbe, zasujejo v Sibiriji na debelo vasi in onemogočijo vsako prodiranje v zasneženi prirodi

Vetrovi in morske struje delujejo pomalem na ogromne ledne površine, ki se pomladi počasi razcepijo in spenjajo druga na drugo. Nastali ledni kaos se v toplejši dobi pomladi razcepi v manjše plošče, ki jih veter in tople morske struje ženo na vse strani. V nekaj mesecih je morje spet prosto ledu.

Vse drugačno je stvarjanje ledu na kopnem. Na tečajih zemlje sneži redno in obilno. Francoska ekspedicija Charcota je na otoku Wandlu n. pr. zabeležila pomladi 41, poleti 56, jeseni 37 in pozimi 51, ali vse leto 185 snežnih dni. Tak tečajni sneg pa nikakor ni primerljati našemu sneženju, ki donša mladini toliko radosti. Sneg je na skrajnem severu in jugu prav za prav neka vrsta naše toče, ki z ostrimi kristali v viharjem naletu rani lice. Tak kristalni me-

*) Glej: AL živimo še vedno v ledni dobi? Zis. knj. 10., str. 506.

LEDNE PLOČE DVIGNEJO MOR-SKE STRUJE v vse smeri, ko se pomladi prikaže spet sonce na obzorju zaledenele puščave.

tež onemogoča vsako prodiranje. Potnik se mora zakopati v stari sneg in počakati, da se razbesneli elementi pomirijo.

Vetrovi razprše in raztrosijo kristalno zrnje na vse strani. Ogromne množine snežnih kristalov se spajajo v luknjičavo gmoto, kamor z lahkoto prodira zrak. V toplejšem vremenu pritiska snežna plast navzdol, sneg se pretvarja v strnjeni brezračni in prozorni led, krasne modrikaste barve.

Taka ledna polja se polagoma pomikajo z obronkov gorã, na katerih so nastala. Tečajni lednik je počel svojo pot k morju, trgajoã in noseã s seboj zemljo in kamenje. Dogaja se isto kot pri

alpskih lednikih, samo da se čelna stran tečajnih lednikov konãava v morju.

Brzina lednikov na teãajih je mnogo veãja od alpskih. Ledniki pod Mt. Blancem beležijo približno pol metra dnevne hitrosti na robovih, 0,90 m v sredini, najveã 1,58 m na dan. Groenlandski ledniki se pomikajo z dnevno hitrostjo 18 m, na Karajaku 19, Jakobshavnu, severno Upernivicka celo 31 m. Ogromni Muirski lednik na Aljaski speši v dolino s hitrostjo 21 m na dan.

Seveda so tudi po razsežnosti in dolžini groenlandski ledniki neprimerno veãji od alpskih. Najveãja oledenitev alpskega tipa na Aljaski je lednik Malaspina, katerega obmoãje 3500 km² in dolžina 96 km daleã presega lednike naših Alp. Vsa oledenitev Alp obsega namreã 3800 km², najveãji lednik Aletsch pokriva v svoji dolžini 24 km 129 km² zemlje. Najobsežnejše snežišãe Norveške je Jostedalabrae, z obsegom 940 km² in 24 ledniki. Najveãji lednik Islanda, katerega sedmi del je prekrit z ledom, je Vatna Yökull z obsegom 8500 km².

Kako ogromna je v primeri z navedenimi lednimi ploskvami na debelo zaledena pokrajina Groenlanda! Od celotne površine 2,140.000 km² prekriva 1,850.000 km² površja oklep celinskega ledu, ki je po zaslugi Nansena Rasmussena in Wegenerja že dobro raziskan.

Na tej ledni visoki planoti, s povpreãno višino 2000 m, pada sneg neprestano in se nikoli ne topi. Silne množine snega morajo seveda najti nekje izhod. Ledne reke se naglo spuščajo k morju, kjer se na obali z ogromnim trušãem prelamljajo v morje. Humboldtov lednik n. pr. ima širino skoraj 100 km in lahko si predstavljamo strahoviti ropot v druga-

LEDNIKI NA GRUMANTIH (SPITSBERGIH) so le skromen primer ogromne množine ledu, ki se iz zaledenele notranjosti Groenlanda v vseh smereh pomika k obali in lomi v morje

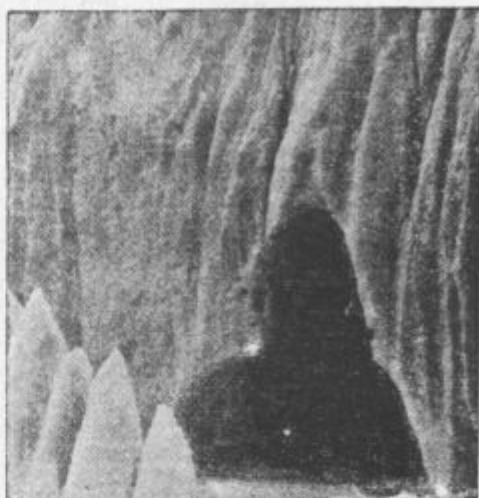
če mrtvi pokrajini, ko se rušijo v morje ledne gmote iz višine 90 m! Večinoma se odkrušijo le manjši kosi ledu, ki se v morju združijo s ploščami, nastalimi v vodi. Včasih pa se v igri prirode odtrga ogromen kolos, ki s padcem v morje vznemiri silovite valove daleč naokrog.

Tako nastajajo ledne gore v Arktidi, dočim so na južnem tečaju plavajoče ledne plošče večinoma posledica lomljenja ogromne, 750 km dolge in 50 m visoke ledniške pregrade v Rossovem zalivu. Rossova bariera neobičajno čistega ledu se pomika v morje s hitrostjo 1.50 m na dan ter plava na njem. Pod vplivom morskih struj in vetra se odkrušijo obsežni, zmeraj ploščnati ledni kolosi, ki zaradi nižje temperature na južnem tečaju dospo v višje širine zmernega pasu, ko ledne gore na severu.

Ledne gore so sicer ogromne, pa vendar ne takšne, kot jih opisujejo razne legende. Po večini so polne votlin, le redkokdaj nekaj km dolge. Povprečen obseg znaša 300 do 400 m, visoke 30 do 40 m nad morjem. Ali že tak ledni velikan je težak nekoliko milijonov ton!

Trije milijoni km³ groenlandskega ledu so enaki gmoti vsega evropskega kopna in zadržujejo 40krat več vode kot Severno in Baltsko morje skupaj! Če bi se ta velikanska ledna gmota naenkrat otajala, bi se dvignila gladina morja za 8 m. Prostrane nižine ob obalah vsega sveta bi zalilo morje.

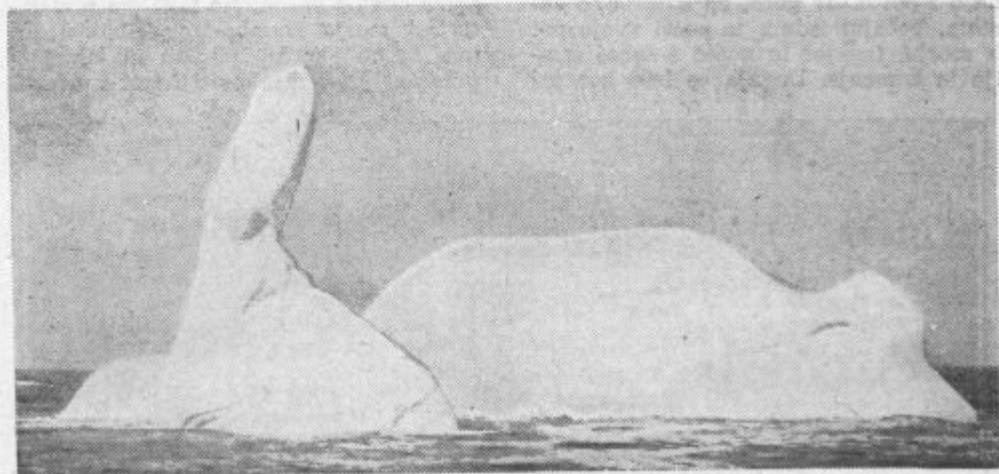
Skoraj sedemkrat večji ko groenlandski je antarktični ledniški oklep, ki obsega okrog 13 milijonov km² prostrano

V spodnjem koncu alpskih lednikov izvira in izdolbe potoček MOGOČNA LEDNIŠKA VRATA, odkoder se poleti led naglo umika po koritu navzgor

in v sredini nad 3000 m debelo ledniško visoko planoto.

Ledne gore, ki jih v pomladi iz obeh ogromnih središč ženo morske struje in vetrovi v zmerne pasove, se polagoma tope, dokler nekega dne ne izginejo. Poslednji dnevi takih oceanskih brodolomcev nudijo veličastno sliko. Najrazličnejše oblike se menjavajo s temno obrobljenimi sencami votlin; modre in zelene barve se prelivajo na deviškobeli podlagi kopnečega lednega zrnja. Globoko v morje, kamor sega ledni velikan,

Daleč od svojega izvora so PLAVAJOČE LEDNE GORE v toplejših širinah oceanov veličasten, v soncu se lesketajoč snežnobel nestvor, zapisan prejkoslej pogubi

se poigrava sonce z zelenimi odtenki in lesketom barv.

Ledne gore so v zmernem pasu često prekrite z meglico, ki je najboljše svarilno znamenje pomorcem. Moderna tehnika je sestavila poseben aparat s fotoelektričnimi celicami, zelo občutljivimi za ultrardeče žarke. S to pripravo krožijo v noči po morski površini. Čim se ladja približa ledni gori, se vznemiri ampermeter že na 10 km daleč, kažoč v smer, kjer se je treba previdno izogniti nevarnosti.

Najnevarnejše so ledne gore v bližini New Fundlanda, kjer se najbolj približajo prekomorskim linijam. Neredko prispo v Atlantiku do širine Napolija, z južnega tečaja celo do Rta Dobre nade. V severnem Pacifiku so ledne gore mnogo redkejše, ker se le težko prebijejo skozi Beringova vrata na jug.

Leto za letom, desetisočletje se obnavlja ta večni krogotok. Morje sprejema vase ledno poslanstvo hladnega severa, da ga z vlago v obliki snega spet pošlje v ledene zibel. Istočasno se plazijo v visokih gorah kot izumrle praživali, obdane s silovito močjo in telesom, ledniki, poslednji ostanki ledne dobe na celinah.

Lednik skrivnostna blazina preko trdega kamenja, na strmih pod nebom, potlačen od teže zamrznega snega, od lastne teže potegnjen v dolino, spada res v kraljestvo počasnosti. Tisoči let so v njem kot en dan in mi, navajeni hitrosti, se čudimo njegovi okameneli počasnosti. Sneg, ki je prav isti čas zasipal Napoleonov klobuk na pohodu preko prelaza Velikega Sv. Bernarda, je prišel še le zdaj v spodnjem Aarskem ledniku k izviru, potoček Aletschevega lednika pa bo letos tajal sneg, ki je zapadel visoko v Alpah v dobi tridesetletne vojne...

V zgodovini zemeljskega razvoja je vsa življenjska pot modernega človeštva le bežen trenutek, zato je tem pomembnejše, da je človek v zadnjem stoletju, v razmeroma kratki dobi, razbral iz osrčja in površja zemlje čudovito uganko kamenitih listov njenega razvoja. In prav dragoceno poglavje v tej knjigi prirode pripada baš ledni dobi, ki je s svojo ustvarjajočo silo mnogo pripomogla tudi k lepoti in blagostanju naše lepe domovine, kar bo pokazala prihodnja razprava.

W GEISSLER:

ZIMSKA POKRAJINA (lesorez)

OD „SVETEGA OGNJIŠČA“ DO CENTRALNE KURJAVE

Najstarša in najpreprostejša oblika kurjave je bila pač pri vseh ljudstvih odprti taboriščni ali ognjiščni ogenj. Če so hoteli v starih časih, kakor še dandanes v toplejših deželah ogreti neki prostor, so zažgali ogenj enostavno na kamenitih ali prstenih tleh, pozneje so si izmislili četverooglato ognjišče iz kamna in ilovice.

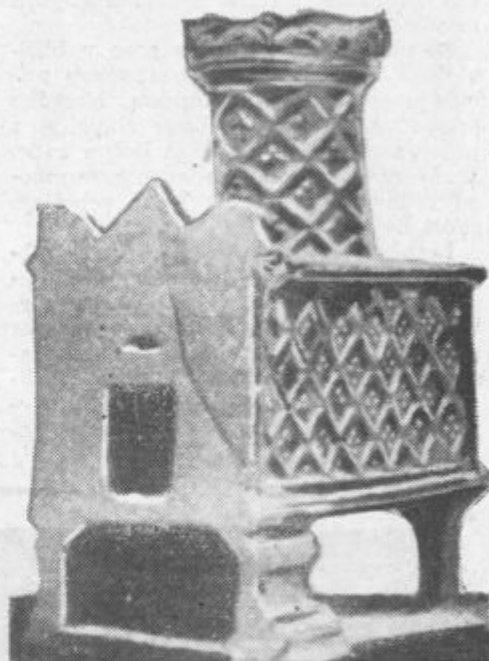
Prava peč je menda izum Langobardov, ki so staro rimsko peč za peko razvili v sobno peč. V nordijskih deželah so poznali to peč v 11. stoletju pod kraljem Olafom III. Imenovali so jo »stofa«, od koder izvira tudi italijanski izraz za peč (»stufa«) ali nemški izraz za kurjeno sobo (»Stube«). Najstarše peči so bile prave votline in tako velike, da je človek v njih lahko udobno izvršil vsa popravila. Imele so obliko navadne omare iz kamna in gline, pozneje so jih gradili iz opeke in obdelanih plošč. Vrat prvotno niso poznali, prav tako ne rešetke, pepelnice in pečne cevi; zvečer so peč za silo zaprli s kamenito ploščo.

Okrog l. 1200. so nemški lončarji izumili lončene pečnice, ki toploto dobro drže. Tako so lahko nastale peči s pečnicami, ki jih v spremenjeni obliki poznamo še danes. Prejšnje peči te vrste so bile nekakšne podolgovate, prostorne omare za dolga polena, na teh omarah pa je bil stolpast nadzidek. Okrog leta 1500. so začeli izdelovati prave umetniške mojstrovine teh peči za gradove in bogate trgovce. Kmalu je peč v tej obliki zaslovela pa vsej Evropi, Montaigne jo je smatral za prijetnejšo in toplejšo od francoskih kaminov, (ki jih cenijo še danes Angleži), posebno pa mu je ugajalo, da pri njih človeka ni tako nadlegoval dim kakor pri odprtih kaminih.

V 15. stoletju so se začele uveljavljati železne peči, ki so se dale izdelovati prav tako v umetniških oblikah. Vlivali so posamezne plošče, ki so jih potem spajali v peči, eventualno z vijaki. Najstarejše peči iz litega železa izvirajo iz ozemlja ob Mozeli, o tem nam govori vsaj neka frankfurtska kronika. Še danes so ohranjene prave umetnine v obliki peči iz litega železa, ena najstarejših

in najslavitejših peči te vrste je ogromna peč v gradu Coburgu.

Centralno kurjavo smatrate gotovo za izum novega veka. Toda to je znota. Že Rimljani so imeli neke vrste centralno kurjavo, ki je prav dobro delovala.

Takšne so bile prve peči s pečnicami (v 15. stoletju)

L. 92. pred n. št. je Sergij Orata v Rimu izumil novo kurjavo na segreti zrak. Kamenita tla stanovanjskih prostorov so počivala po njegovih načrtih na majhnih, v presledkih drug ob drugem postavljenih stebrih, med stebri pa se je vil vroči zrak iz posebnih kurišč ter segreval »viseča« tla. Pozneje so v tla vdělali zaklopke, s katerimi so lahko uravnavali dotok vročega zraka. V Neronomem času so ta izum izboljšali toliko, da niso dvigali vsega tlaka, temveč da so od kurišča razpeljali poedine kanale za segreti zrak. Vse poznejše centralne kurjave na zrak izvirajo od teh rimskih izumov in še kurilne naprave v petrograjskih gradovih ter v potsdamskem gradu iz let okrog 1750. posnemajo še v celoti rimsko centralno kurjavo na zrak. L. 1784. je James Watt

zgradil prvo kurilno napravo na paro, ki je pa prodrla šele v naslednjem stoletju.

Kurjava s toplo vodo se je pojavila 1716. na Angleškem, toda njeno prapodoba dobimo že pri Rimljanih, ki so v svoje potilne kopalnice napeljavali vročo vodo po ceveh. Prvo popolno napravo za ogrevanje s toplo vodo na nizki pritisk je pokazal l. 1777. v Francoski

akademiji inženjer Bonnemain. Prvo napravo te vrste so si omislili baje leta 1812. v nekem petrograjskem stanovanju. Odtlej se je centralna kurjava seveda zela izpopolnila, njene prave izvore pa moramo iskati nazvlic temu, da se nam vidi tako »moderna«, pri Rimljanih. Stara je okrog 2000 let, čeprav so jo vmes za dolge čase »pozabili«.

—vhm

P O S I N J I A D R I J I

DR. ANTON DEBELJAK

N A D A L J E V A N J E

Vsak en kovač sva odrinila, pa naju je »Korčula« vzela na izlet na Lopud, ki sta ga opevala Preradović in Trnski. V Zatonu so menda prvič vrgli pajet ali bokobran, kakor zahteva zmodernizirano nazivje. Dva nemška študenta in devojka otepajo za obed sir, kruh, belo in črno grozdje, zamakajo se z vinom; nad vsem tem pa plava mladost in ljubezen. Da bi si šli ogledavat Gozzov krasni park z jamo in dvorcem, ni časa. Z orožjem za pasom je v Trstenem stopil na ladjo suh starec, a po obleki precej moker. Vprašali so ga, ali zna plavati. »Znam kao i lemež — odma na dno.« — »Koliko imaš godina?« — »Imam sve.« V Trstenem, sem mu dejal, rasteta dve glasoviti platani, kakršne se dobijo le na dveh treh mestih v Evropi. Mokri suhelj jih imenuje »ablane«.

Ob treh sva se izkrcala na Lopudu, kamor je namenjen tudi oboroženi starec, namreč k italijanskemu optantu Maineriju, lastniku četrtine otoka. Za razgledovanje ni bilo dosti časa. Tovarish, ki je svojo brušuro »Suha roba« zaključil z ribniško himno:

Ko ruobo vso preda,
nej dnarja, nej blaga,
ker vse za vince da...

je izsledil na gričku krčmarja Mihajlovića. Prišel je malo zaspan kar brez srajce in nama postregel z imenitno bijelavko, ki je nekak »grk« lastnega pridelka, liter po 20 Din. Doslej sem imel dingač za najboljšo dalmatinsko kapljico, pa so mi spotoma zatrjevali, da je »ratac« pri Slanem boljši. Ob takem sijajnem soku bi se poroke pač urno sklepale in nemara bi bilo treba uvesti

Platana v Trstenem

kakor lani v Kaliforniji postavio »Gin-marriage law«, ki zahteva tri dni premora med vložitvijo prošnje za zakon in dovolitvijo. Ob takem soku bi Hugues Delorme še lepše hvalil trto nego v tehle verzih:

O Vin en miracles fertile:
Chère liqueur de bois tortu,
(Pour parler selon le vieux style)
Qui dira toutes tés vertus?

Ob takem soku bi mogoče odnehala še priznana srbska treznost. Sicer pa — je li res tako neomajna? Kako pravi »Ženidba Djureta Smederevca«?

Ti ne zovi Srba u svatove,
jer su Srbi teške pijanice,
a u kavzi ljute kavgađije,
opit će se, zametnut će kavgu.

Vendar z narodom pod Triglavom se ne morejo kosati, saj tu se je rodila porazna filozofija, kakršno je že izrekel portugalski pesnik Gil Vicente l. 1513. v stihih »Poziv na vojno proti Mavrom v Azamoru«:

Kdor pije ga rad,
ni nikdar bogat,
tatov se mu treba ni bat'.

S stališča ojnologije nama je Mihajlović za Dubrovnik priporočil Sršena,

ki je tja pribrenčal bržkone iz dravske banovine. Neki drugi se je bil svoje dne zaletel v Gradec, kjer so ga polepšali: Sehrschön... Prigrizaval sem rožičke, pobrane spotoma po tleh. »Zdrela rogač« se prodaja po 0.90 Din kila... Postelje oddaja najin gostitelj po 15 Din, celotno oskrbo po 58 Din. Gostje so največ Čehi, od njih se je domača deca naučila mluviti po česku. Slovencev ni? Ondan — v utornik — je bil tu slikar restavrador iz Ljubljane (Sternen?).

Možak ve iz zgodovine, da je Lopud (ital. Mezzo) štel med 15. in 17. stol. celih 14.000 ljudi, danes morda 400. Imel je ta »jelenji otok« živahno trgovino in vojno mornarico. Petermannov Führer durch Dalmatien (1899) in drugi omenjajo, da so Lopudci sodelovali v podjetjih Karla V. proti Tunisu in Filipa II. proti Lizboni (1581) kakor tudi proti Angliji. To pa v tolikem število, da je nastala pripovedka, kako je po nekem takem pohodu ostalo L. tri sto vdov. Strahoviti potres l. 1667. je napravil konec zlati dobi.

Okopala sva se v slanih valovih, ki so jeli butati ob breg, tako da je bilo dvomljivo, ali ne bova morala ostati tam čez noč. »Ima mora« govorijo tedaj domačini, Gregorčič pa je menil, da je morje zaljubljeno in da hrepeni — kvišku srce! — proti Luni. Portugalska narodna popevčica pa celo trdi,

da je morje poročeno, in sicer z zemljo, ki jo poljublja, kadar se mu zazdi:

O mar tambem é casado,
O mar tambem tem mulher;
É casado com a terra,
Dá-lhe beijões quando quer.

Stopila sva nekoliko po vasici, koder opaziš citrone in oranže, zrele šele v decembru; dalje sva naletela po hišah na stan — drugod pravijo krosne, razboj, tara, stative — stan, po katerem šviga sem ter tja šovjela (čunak, ladjica, sov-jelo, sovija).

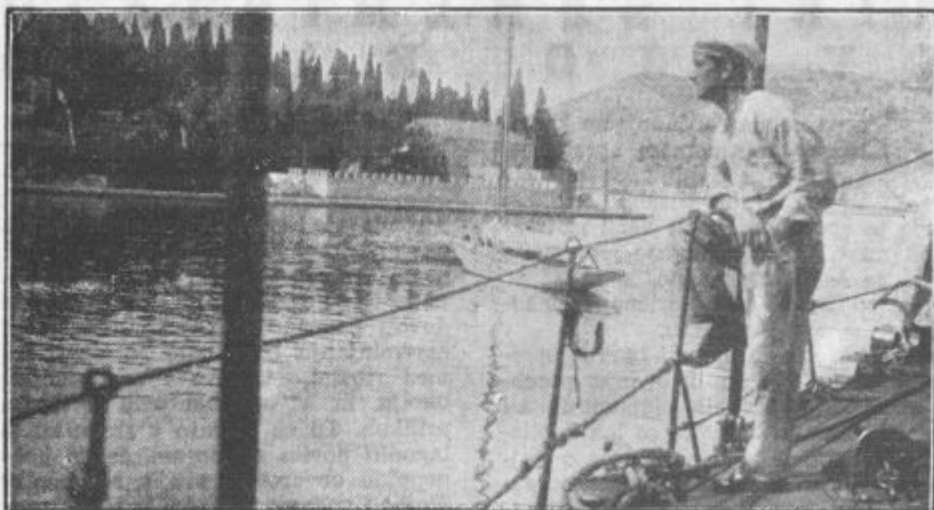
Za 2 Din nas je čoln izročil ladji in skoraj se je nemir polegel, ker smo prišli med školjčice Skupijele (grško skópilos-kleč, greben). Z nami se je vozilo precej mlječank v slikoviti narodni noši. Dobro se jim je zdelo, da se tako po domače z njimi razgovarjava. Eden njihovih možakov, ki je prebil vso vojno v beli prestolnici dravske banovine, pravi, da je Ljubljana divno mesto.

Malo pred 6. smo stopili v Gruž, kjer se močijo »Manzoni«, »Ljubljana« itd. Jame »Karle«, ki jo je zagrebški »Svijet« ovekovečil konec lanskega septembra, nisem šel gledat, ker nisem vedel zanjo. Pač pa sva jo ubrala na pokopališče. Takoj te zbode v oči spomenik: Porodica Jovana Cvijčca 1932, za njo pa: ΟΙΚΟΓΕΝΙΑ ΜΟΡΑΙΤΟΥ ΕΚ ΤΕΡΤΙΕΣΤΗΣ.

Po impregnirani cesti se podi avto iz Ankare, za njim krmarite dve Slovenki.

LOPUD

IZ GRUŠKE LUKE: Pogled na LAPAD

Midva pa kmalu zakrmariva tja, kjer Bog roko ven moli. Zarana sva krenila v »Mežiško dolino«. V postelji mi je komarec nad glavo dolgo časa izrekal svojo ljubezen: »Moj, moj, moj!« Cudno, kako sem jim pogodu: če nas je 20 zbranih, dobim gotovo prvi njegovo fnjekcijo.

Drugo dopoldne sva ob pol 9. v Gružu čakala na parnik »Prestolonaslednik Peter«. Z legitimacijo me je III. razred stal 96 Din. Poslovivši se od prof. Dolžana, ki je prišel sem raziskovat favno

in floro ter uživat čisti zrak, smo se nastanili na krovu. Marsikdo si je za 10 »dinozavrov« najel sklopni stol, da bo udobneje čital svoj dnevnik. Meni ni dosti za sedenje. Rajši sem slonel na ograji, strmeč v prekrasno sinjo ploskev. Skozi možgane mi je šinilo bržčas nekaj takega, kar je izrekel modrijan Korkegaard: Človek nikoli ni svobodnejši, nego kadar se vseмирsko čudi.

D A L J E

KOSTANJ V SNEGU

SMRT DVEH VELIKIH ZALOZNIKOV

V Moskvi je nedavno umrl J. D. Sytin, star 85 let, specialist za ljudske izdaje, ki so šle v milijone. Zato so mu zvrgli vzdevek »napol oficieren minister za narodno vzgojo«. Iz bornega lističa, ki je hiral, je ustanovil »Russkoje Slovo«, pri katerem je sodeloval cvet ruskega visokega razumnštva. Samouk Sytin, nadarjen za trgovske posle, da je sam ostal skoro nepismen. Ko je l. 1917. tik pred prevratom sestavil kratak svoj življenjepiš za svojo 50letnico, je v rokopisu vse mrzolelo napak.

Drugi je Ulrico Hoepli, rojen v Svici l. 1847. V Milanu se je nastenil l. 1870. Iz skromne začetne knjigarne je razvil eno najvažnejših založništev v Italiji. Zato mu je ves tamkajšnji tisk priznal zasluge in celo Duce je izjavil svoje sožalje ob njegovi smrti. Curiška univerza je l. 1913 Hoepliju podelila naslov častnega doktorja.

k

R I B E S P R E M I N J A J O S V O J O B A R V O

Ze od nekdanj obćudujemo kameleona kot umetnika spreminjanja med živalmi. Je pa celo vrsta živali, posebno rib, ki kažejo to sposobnost v še večji in izrazitejši meri. Da spreminjajo ribe svojo barvo, je že davno znano, a zakaj to delajo, so začeli sistematično raziskovati šele v novejšem času.

Barva kože in torej tudi barvne spremembe nastajajo po delovanju posebnih stanic, tako zvanih pigmentnih ali barvnih stanic, v koži. Te se lahko stisnejo ali širijo in s tem nastajajo najrazličnejši učinki. Število pigmentov samo na sebi sicer ni veliko, toda nepregledne barvne kombinacije se dajo povzročiti s tem, da se razne stanice v tesnem sosedstvu razdražijo z različno močjo. Tako izvira n. pr. živo zelena barva makrel ne od zelenih pigmentov, temveč od mešanice črnih in rumenih pigmentnih stanic, ki delujejo različno močno. Marsikateri slikar bi se lahko barvnega mešanja učil pri ribah.

Kako dosežejo ribe te barvne mešanice? Kako vplivajo na svoje pigmentne stanice? V naši dobi vitaminov in hormonov nam je domneva o notranji sekreciji še posebno na dlani. In res je prof. Parker s Harvardskega vseučilišča dognal, da nastajajo barvni pojavi po nekakšnem žleznem delovanju živčnih koncev. Ti konci izločajo neko posebno snov, tako zvanj »nevrohumor« (živčno tekočino) in ta snov se po potrebi dovaja dveh različnih sistemom, od katerih eden pigmentne stanice razteguje, drugi jih pa krči.

To bi bila znanstvena razlaga teh pojavov, ki pa imajo še dovolj neraziskane na sebi. Dejanski pojavi v živi naravi pa so bolj učinkoviti nego takšne suhoparne razlage. Včasih je videti, kakor da bi se spreminjanje barv dogajalo po nekem višjem načrtu in to je dalo že dovolj povoda za vsakovrstne bajke in praznoverje. Tako so ujeli pred nedavnim v bližini Zanzibarja ribo, ki so jo prodali na trgu za 5000 rupij, dočim jo drugače cenijo na novčič. Na repu je imela namreč nekoliko znakov, ki so spominjali na stare arabske pismenke in ljudje so menili, da se da iz teh znakov čitati staroslavni izrek »La ilaha il alah« (ni boga razen Alaha).

V celi vrsti položajev je spreminjanje barve ribam v veliko korist. Večinoma pa jim rabi, da se bolje skrijejo. Globokomorske ribe svojih barv n. pr. ne spreminjajo, ker bi v večni temi njihovega vodovja ne imelo to zanje nobenega pomena. Večinoma so rdeče ali črne in to so barve, ki jih napravljajo tam dovolj neopazne. Največjih artistov v spreminjanju barv nam je iskati torej med ribami, ki žive v spremenljivem okolju in v spremenljivih svetlobnih prilikah. Tu se morajo v trenutku prilagoditi novim razmeram, če se hočejo uspešno obvarovati svojih sovražnikov. Najbolj nadarjene v tem pogledu so pač ploske ribe, n. pr. morski list, robec in druge. Z njimi so izvršili že nešteto poskusov. Spravili so jih v posode z raznobarnim dnom, preizkusili so jih tudi v posodah, ki jim je bilo dno poslikano z različnimi geometričnimi vzorci v različnih barvah. In dejansko so poskusne ribe dobile barvo in risbo dna, nad katerim so plavale. Nekatere so rdeče dno težje posnemale nego modro, rumeno in rjavo pa skoraj v trenutku.

V vseh primerih pa si teh sposobnosti ne moremo razložiti z besedo »zaščitna barva«. Tako imajo mnoge ribe pisane »očesne lise«, ki svoje barve ne spreminjajo, temveč samo svojo svetlobnost. Ali gre v takšnih primerih za znake, po katerih se ribe iste vrste med seboj spoznajo in ki jih vežejo v roje? Barve so pri samcih često bolj izrazite nego pri samicah. Neredko postanejo tudi bolj izrazite v razburjenosti, n. pr. pred žretjem ali v ljubezenski igri in v boju. Nekatere ribe, ki veljajo za strupene, naravnost vzplamenijo, če so v nevarnosti. Tu ima telesna barva rib podoben strašilni pomen kakor še marsikje v kraljestvu živali.

BOJNI PLINI ZA LOV

V najnovejšem času ne love več divjih zveri, ki so namenjene za zoološke vrtove in zverinjake z zankami in pastmi ampak s strupenimi plini. Plin, ki se lahko izstrelji v posebni patroni na precej veliko daljavo, trenutno omami zver, ki ostane dovolj dolgo v nezavestnem stanju, da jo lovci lahko mirno zvežejo in pripravijo za prevoz. Ta način lova nima za živali nikakršnih slabih posledic.

MED ZADNJI MI KRALJI MALIKOVALCEV

JEAN FERRIGAUULT — nj.

N A D A L J E V A N J E

Sam ne vem, koliko časa sem že v Usuji in kateri dan imamo. Najmanj teden dni že mora biti, odkar sem prišel v deželo teh črnih malikovalcev. Ker čas zanje nima nikakršne cene, seveda tudi koledarja nimajo. Ko se bom počasi nagledal in naslišal vseh zanimivosti, bom že poslal nekoga v Zinguinšar, da bo pripeljal čoln za povratek. Dotlej pa se pohlevno sprijaznimo z življenjem v tem vlažno vročem

Tik pred vasjo, ko se je drevje in grmičevje — običajni okvir vseh teh selišč — zelo zgostilo, sva morala stopiti s koles in peš nadaljevati pot po gozdu. Nekatera drevesa so pravi orjaki in jih domačini po božje časte. Med koreninami enega teh lesenih malikov sta dva nagca - svečenika razmetavala suhe izbledele kosti starih žrtev, da napravita korito, kamor bodo pri prihodnji slavnosti zlivali daritveno vino.

Med kočami, ki so večinoma obdane

Njeno Veličanstvo kraljica Anta Labe s svojim možem in vnukom.

komarjastem peklu, pazimo, da ne zbolimo in marljivo gojimo prijateljstva in poznanstva.

Kralj Senebile je zdaj moj najboljši sosed. Iz svetega gaja se ves dan glasi obupno zavijanje trobente, ki sem jo podaril njegovim kraljicam. Kadar zmanjka njegovemu veličanstvu tobaka za njuhanje, pride v mojo koč, da mu napolnijo prazno mošnjo.

Nekega jutra se je kralj spomnil dane besede in me spremil v sosednjo vas pozdravit mogočno kraljico ajunsko. Odpeljala sva se s tolmačem — verujte ali ne — na kolesih, da bi napravila kar najboljši vtis pri tej visoki osebi. Pet dni poprej ni deževalo in zato je bila pot po redkem gozdu palmovcev prav dobra.

s palisadami, se zvijajo ozke steze, prekinjene z nizkimi plotovi, ki jih je treba preskočiti. Namen teh plotov je braniti črnim prašičem in kozam, da ne morejo v škodo, kadar jim malomarni pastir pušča preveč svobode.

Pod gosto listnato streho banan in mangovcev stoji nekakšen podolgovat skedenj s širokimi vrati, podprtimi z dvojico stebrov iz posušene gline. Poslopje krasi primitivni, z apnom narejeni ornamenti. Prava kraljeva palača.

Na pragu je sedelo nekaj pol nagih žensk in med njimi vsa zgrbančena starka, s tovorom srebrnih ovratnic in obeskov: njeno veličanstvo Anta Labe — kraljica ajunsko.

Po potezah bi sodil, da je morala biti včasih nenavadno energična ženska, ki je umela krotiti svoje podložnike in iztiskavati iz njih davke za bele oblasti v Zinguišorju, kar je pa ni motilo, da ne bi z zvijačnostjo širila svojih

ženske nesejo s polja vreče riža

meja, daleč preko svojega praga. Danes je ta kraljica samo še starka, ki mora nositi na svojih plečih težko breme živ-

ljenja in ga bo morala sama nositi do konca svojih dni, zakaj njen soprog, ki je z vnukom na kolenih sedel poleg nje, nima pravice do prestola.

Mukoma je napoinila kraljica posodo, umazano od krvi in moke, nekaj palmovega vina za malika Bekina. Vsa zasopla se je vrnila od žrtvenika in se mi pomenljivo nasmehnila, češ, da je opravila daritev za mojo srečo.

— Eh, stara sem, se je mrmraje opravičevala, pa nisem več dosti za rabo.

Sonce se je dvignilo že visoko na nebu in je žgalo kakor ogenj. Po stezah med kočami so se pojavili dedci, vračajoči se z dela, oboroženi z noži, loki in puščicami. Bližal se je čas, ko so se morale pričeti pogrebne svečanosti za bogatim posestnikom Džilugo. Senebile mi je bil pred odhodom obljubil, da se bom svečanosti lahko udeležil. Zato nisem maral izgubljati časa, pa sva s tolmačem naglo zasedla kolesi in se vrnila v Usuje.

Brž ko so bile za nama poslednje kočice ajunske, so mi že udarili na uho zvoki velikega bojnega bobna, izvotljivega drevesnega panja, ki je v Usuji klical na svečanosti. Boben se je čul tako glasno, kakor da bi ga nabijali za bližnjim gozdnim obronkom, pa je bilo vendar še nekaj kilometrov do sela.

D A L J E

RAZISKAVE EGIPČANOV V DAVNINI

Že dolgo se pretresa vprašanje, ali so Egipčani preko Sahare gojili stike, zlasti trgovske s pokrajinami ob Čadu in Nigru. Neki etnolog je nedavno zopet trdil, da so Egipčani poznali bolj geografijo, nego si danes mislimo. Tako so prihajali preko Kordofana, Uadaja in Darfura v Čad, ki se je pozneje zgubile in se nato vnovič odkril.

Te zveze so obstajale baje že 2000 let pred našim štetjem. Številka sicer ni dokazana, vendar se zdi dognano, da so faraoni pošiljali svoje prekupce med sudanska plemena. Tako je vestni nemški raziskovalec Barth zvedel v Buremu, na desnem bregu Nigra, med Tombuktujem in Gaom, za staro ustno izročilo, po katerem je neki faraonec iz vzhoda prišel k njim. Pomnite, da Songaji — prebivalci ob gorenjem Nigru — še danes imenujejo faraonec palmo, drugod nazvano »dumc«, pri botanikih pa *Hyphaena thebaica*.

Še več. Iz zanesljivih virov vemo, da so omenjeni Songaji balzamirali svoje rajnike

po egiptski šegi, preden so se izpreobrnilo v islam. Vse to seveda kaže na to, da po pravici mislimo na daljne pohode nekdanjih Egipčanov, ki se niso plašili velike puščave. Sicer pa je nad vse verjetno, da je bilo zelenic in studencev v onih časih mnogo več in da so stali v manjših razdaljah vsaksebi nego dandanes. G.

NAJVIŠJI VRH

Kakor znano je najvišja gora na svetu Mount Everest, ki se dviga skoraj 9000 m nad morskou gladino. Ako bi ne merili višine nad morjem ampak neposredno oddaljenost nad zemeljskim središčem, potem bi bil najvišji vrh na svetu Chimborasso v ameriški državi Ecuador, ki leži, kakor že ime pove, ob ravniku. Slavni Humboldt, ki se je 180C prvi provzpel na ta vršac, se je tedaj tudi prvi najbolj oddaljil od zemeljskega središča, dočim je bil Peary, ko je 1909 dosegel severni tečaj, njemu najbližji. Zaradi sploščenosti zemeljske oble je namreč tedaj za ca 21.000 m bližji zemeljskemu središču nego katerakoli točka zemeljske površine ob ravniku.

ZGODBA O FLORJANU SAPOTNIKU

LUDVIK MRZEL

N A D A L J E V A N J E

Le kako res, da Florjanu Sapotniku tisti dan ena sama preprosta misel ni prišla na um? Misel namreč, da ni nobenega drugega izhoda, kakor da zavije otroka v cunje in ga zanese stari Kovačici v kolonijo pa jo zaprosi, naj ga previje, kadar bo pomočil, naj mu da mleka, kadar bo čas, on pa ji bo dal vsako drugo soboto za trud goldinar ali dva. Kaj bi bilo to za Kovačev kvartir, en otrok manj ali pa več, saj sta jih že sama imela, da so se človeku komaj motali izpod nog? In kaj bi bil za Florjana goldinar ali dva? Toda nič podobnega se ni spomnil Florjan, vse to bi bile preveč preproste, vsakdanje reči, njega samega pa je takrat zatekel njegov največji, najslajši in najgrenkejši dan.

Nekako je potekel popoldan, okrog medlih žarnic, ki so zagorele pod stropom, so zaplesali roji mušic. Mali je zaspal na slamnjači, ves utrujen in zbit od težkih presenečenj, ki jih je bil tako poln ta dan. Vsa Njiva se je odpravila k počitku in onstran visokih oken karsarne se je razstrla tista jasna, čudovito mehka sinjina, zavoljo katere začno ljudje v vseh velikih skupnih prostorih sveta govoriti z globokim, pridušenim glasom zmerom, preden gredo spat. Na postelji ob njegovi je ležal mali Serajnik, bled, nežen fant sedemnajstih let, bolj podoben otroku kakor delavcu iz cementarne. Zmerom se je s svojimi velikimi, na stežaj odprtimi očmi obračal v Florjana kakor v majhno čudo božje, zdaleč se ga je oklepal s tisto slepo, čisto, zaverovano ljubeznijo, kakršna je tako pogosta pri mladih ljudeh, ki jih je življenje prezgodaj pregnalo iz otroške izbe v resničnost sveta. Florjan je bil vesel in izobražen človek, pri vojaki se je marsičesa naučil, marsikatere bukve je prebral in ljudje so se zmerom s to ali ono rečjo obračali nanj. O, ti moj ljubi bog, le vse kakšna smešna vprašanja so včasih temu bledemu, dekletu podobnemu fantu prihajala na um.

— Kaj pa, Florjan, je rekel Serajnik neki večer, ali je res to, kar se tako pripoveduje okrog o policijskih pseh? Ali ti verjameš, da takšen pes res lahko prepozna zločinca med ljudmi?

Da, nekaj neverjetnega je res to, kako gre pes od kraja zločina po sledi za

storilcem in ga prepozna — ampak le zakaj se je mali, blede Serajnik zanimal za te reči takole zvečer, ko je iz gluhe noči prihajala k človeku ura spovedi? Kaj mu je le neki ležalo na srcu? Pazi, Serajnik, na besedo, ki ti uide z jezika, potegni si rajši odejo čez obraz.

Ali pa spet:

— Kaj pa praviš, Florjan, o tej stvari: ali je bog ali ni boga?

Da, takšnale velika vprašanja so prihajala malemu Serajniku na pamet, kadar se je napravila tema. Fant je bil v resnici še čisto neurejen, v srcu ga je pekla žeja po poslednjih spoznanjih, ki jih krijeta v sebi zemlja in nebo. Eh, Florjan pa je že zdavnaj vse to odmahnil z roko.

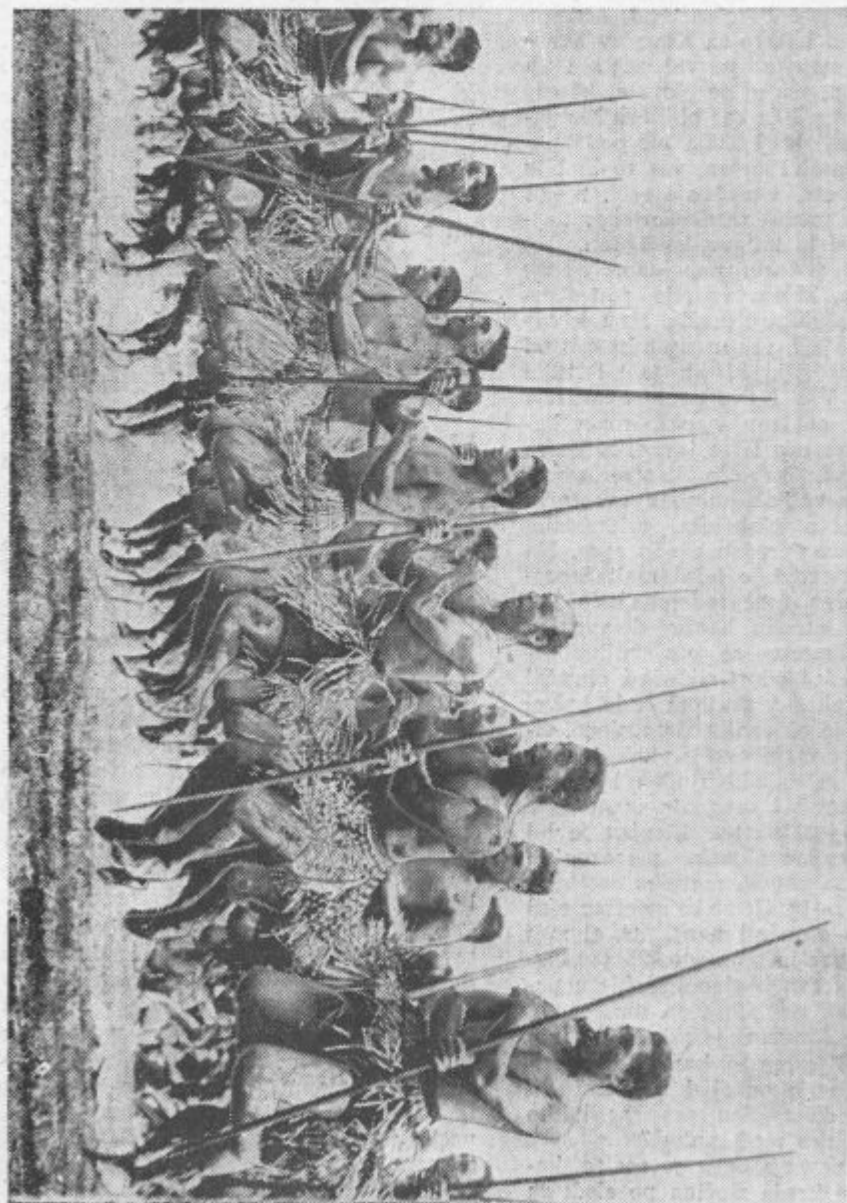
— Ali je bog ali ni boga? mu je razkladal nazaj z resnobo, ki je vsega prekrila Sapotnika-komedijanta. Kaj pa to komu izmed naju mar? Kaj se pa vtikaš v takšne reči? Z bogom, vidiš, je prav tako, kakor s policiem vina, ki ga nisi spil. Če hočeš, ga popiješ, če nočeš, ga pa ne. Če hočeš imeti boga, ga lahko imaš, a če ga ne maraš, izhajaš brez njega. Ko sem bil še majhen, sta me mati in župnik učila, da je. Bila sta dobra človeka in rad sem jima verjel. A ko sem zrasel, sem videl, da nima bog na svetu prav nič besede: ljudje so prav tako dobri brez njega, kakor so slabi, če verujejo vanj. Kaj bi zatorej vpraševal, ali je, ali ga ni? Tukaj gre za neko čisto drugo stvar, tu je zastavljeno vprašanje: Ali je treba, da bi bil, ali ga ni treba? In na to vprašanje, dragi moj, je odgovor čisto preprost: Vsaj približno tako dobro, kakor so ljudje gospodarili na zemlji teh nekaj tisoč let, kar so verovali vanj, bodo znali gospodariti tudi potem, ko morda vere in boga nikjer več ne bo.

Bile so to velike, strašne besede za malega Serajnika, strigel je z ušesi in z dušo, da bi vse dojel, in z grozo in obupom je sprejemal, da je vse to najbrž res. Da, vidiš, ni ga boga, človek je na svetu sam sebi prepuščen. Vse zadeve so tebi samemu položene na dlan, tu imaš in si tehtaj sam. Ah, kako velika usoda je odmerjena malemu človeku pod soncem.

— Kako misliš, da ga res ni, Florjan?

— Kaj meni to mar, je tedaj srepo odvrnil Sapotnik. Svoj živ dan ga še nisem videl, pa čeprav so se mi kdaj pa kdaj že godile takšne reči, da bi se mi lahko odzval. Vidiš, jaz sem sam zase prav za prav takole pretuhtal vso to stvar. Tako slabo nikoli nisem mislil o njem, da bi moglo, recimo, moje zveličanje zavisei od tega, ali verujem vanj ali ne verujem. Kako bi le mogel bog zavreči človeka samo zato, ker ga ni spoznal? Saj še jaz dam krajcar neznanemu beraču, čeprav ne ve, da sem Florjan

Sapotnik, ki mu ga dam. Mar misliš, da bi bog lahko bil slabši od mene? Zdaj pa samo premisli, kakšno razočaranje, kakšna katastrofa bi to bila: Jaz, recimo, verujem vse življenje, da je. A ko nazadnje umrem, vidim, da ga ni. Le pomisli samo, kakšna tema, kakšno škripanje z zobmi bi bilo to spoznanje. Tako pa rajši vse življenje nič ne verujem vanj, rajši počakam, da umrem. A če se mi v resnici odpro oči, ko jih nazadnje zaprem, in se znajdem sredi samih nebes — le pomisli, kakšna neznanska ra-

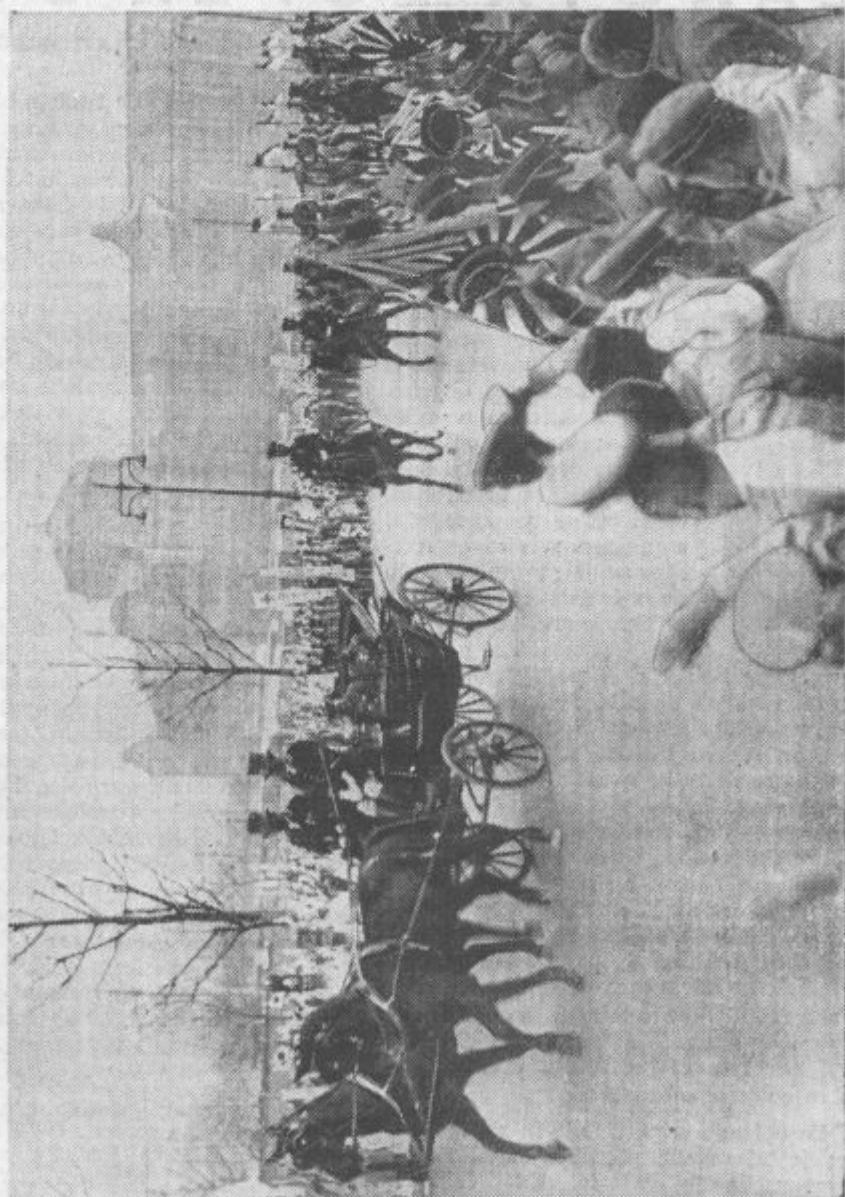
BOJNI PLES
Maori na Novem Zelandu imajo običaj, da počaste ožjitega gosta z bojnim plesom domačinovjskihakov. Silka kaže ples v čast gloucestrskemu vojvodu

dost bi to bila. In bog sam bi stopil s trona in bi me potrepiljal po rami. Ej, Florjan Sapotnik, bi dejal, tič si bil, da ti ni bilo para, a kar se mene tiče, si se vendarle pošteno uštel. Vidiš, tako bi bilo, saj ne more drugače biti.

Da, takšne velike besede je premogel Florjan Sapotnik za malega Serajnika takrat, a nocoj je sam slonel oblečen na robu svoje postelje, brez besede in misli. Kakor takrat, ko je še majhen hlačal okrog materine bajte v bregu nad Sv. Jedertjo, pa so mu županovi psi neko

nedeljo nacefrali nove praznje hlače, ki mu jih je bil boter prinesel iz Ljubljane, in je potem bežal, bežal v hrib in kričal na vso moč — prav tako mu je danes jasno stopilo pred oči, da ga samo čudež lahko reši pred zobmi volkov, ki so se zagnali za njim. In ravno čudeži, kolikor vemo, se v naših krajih dandanes ne gode. Slonel je na robu postelje, z glavo, zajeto v dlaneh, in namestu misli, ki jih ni bilo od nikoder, mu je samo kri narahlo udarjala v senecih. Takole je pri ljudeh navada, da človek ču-

NIPONCI PROSLAVLJAJO MANDŽURSKEGA GENERALA
Prebivalstvo niponske prestolnice pozdravlja bivšega vrhovnega poveljnika niponske vojske v
Mandžuriji generala Takashiya Hishikarija

je pri mrliču, kakor bedi Florjan Sapotnik ob svojem otroku nocoj. Da, pri svojem otroku bedi, a bleda, v črno mrežo ovita žarnica, ki gori nad vrati vso noč, brli zares, kakor da imajo mrtveca v hiši. Ta mrtvec, Florjan Sapotnik, da veš, si ti sam.

Iznenada se mu je glava povescila na prsi, kakor da je iz svinca, in prav čez teme se je zarezala topa, votla bolečina. Tiho je stopil iz kasarne in pred pragom

starega poslopja, ki se je sredi noči zdelo človeku kakor velik, lep, prijazen dom, ki boš moral k njemu pristati od povsod, je z vsemi pljuči zajel svežega, dobrega zraka.

— K sestri ga poneseš jutri k Sv. Jederti, si je dejal, da, k sestri ga poneseš in nikamor drugam.

D A L J E

ZAROTA ZOPER SVET

ESSAD BEG

N A D A L J E V A N J E

AVTORIZIRAN PREVOD

**G
P
U**

Pot razrednega sovražnika od aretacije do usmrtnice je bila naslednja: Najprvo je posebni oddelek ugotovil razredno sovražno naravo žrtve. Potem je dobil operativni oddelek nalog za aretacijo žrtve in njegovih družinskih članov ter za hišno preiskavo. Po aretaciji je izročil posebni oddelek usodo aretiranca v roke preiskovalnemu oddelku. Včasih je preiskovalni sodnik zaslišal aretiranca, včasih pa se je zadovoljil s pregledom aktov. Aretiranec je moral navadno prebiti delj časa v ječi, oreden je preiskovalni sodnik predložil njegovo

usmrtnicev kolegiju. Kolegij sam, to se pravi resnični sodniki niso nikoli zaslišali nobenega jetnika. Sodniki so se morali pri razsodbi izključno zanašati le na spise preiskovalnega sodnika in na svoje proletarsko čuvstvo. Sodba, če tudi je bila oprostilna, se ni v nobenem primeru sporočila jetniku, ki so ga kratko malo poslali ali v smrt ali pa v svobodo. To je bil sistem Čeke — znanstveno premišljeno delo in organizacija s popolnim preziranjem obtoženca, ki kot razredni sovražnik ne more biti del splošnega človeštva. Niti sorodnikom niso ničesar sporočili o usodi aretiranca, kajti tudi oni so razredni sovražniki in njih čuvstva so brezpomembna.

Za opisano organizacijo in za delo Čeke je bil seveda potreben posebno pripraven človeški material. Kajti čekisti ni

mogel biti vsak, če tudi je bil komunist. V prvih časih Čeke je zadostovala osebna brutalnost in dokazana zvestoba sovjetski vladi, ako je kdo hotel postati član Čeke. Pozneje je bila Čeka zmerom bolj izbirčna. Prošnje za sprejem so skrbno proučili in večinoma odklonili. Vodje posameznih oddelkov so si osebno izbirali med strankinimi pristaši svoje sodelavce.¹³⁾ Kogar so smatrali za sposobnega, temu je pristojni strankin odbor ukazal, da mora biti na razpolago Čeki. Sicer pa je veljalo sodelovanje v Čeki kot velika čast za vsakega komunisto. Nihče se ni mogel protiviti, kogar so izbrali.

Tako je moral tudi vsak marksist, ki ga je navadno zadela čast krvnika, z veseljem sprejeti svoje mesto.¹⁴⁾ Toda noben novinec ni bil takoj posvečen v svoje delo. Najprej so vsakega preizkusili. Moral je n. pr. koga zasledovati ali stopiti v stik z dozdevnimi belimi gardisti. Tudi naslednja preizkušnja je znana: skupini novincev so zaupali navidezno važne skrivnosti Čeke, potem pa so jim sporočili, da se skrivajo v nekem gozdu pri Moskvi belih gardisti. Bodoči čekisti so šli v gozd, da izsledijo sovražnika. V gozdu jih je sovražnik napadel in zvezal ter skušal zvedeti od njih Čekine skrivnosti. Dozdevni sovražnik se je pri tem posluževal trpinčenja in pretenj s smrtjo. Kdor je izpovedal le eno samo besedo, ta je bil za vse čase izključen od vsakega dela v Čeki. Sovražniki so bili namreč Čekini agenti, ki so morali preizkusiti novince.¹⁵⁾

¹³⁾ Agabekov: Čeka na delu, Berlin 1931.

¹⁴⁾ Tedenska poročila Čeke, št. 27, 1. 1918.

¹⁵⁾ Medvedjeva - Ter - Petrosjan »Sodrug Kamo«, Istport, Moskva.

Šele po sličnih preizkušnjah je mogel čekist začeti s svojim delom. Razsežno delovanje Čeke pa je kmalu zahtevalo od čekista razen zvestobe do stranke še druge sposobnosti in znanja, ki mu jih je nudila Čekina šola v posebni organizaciji, iz katere so se pozneje razvile znane »šole GPU«. Po teh šolah, ki so bile prvotno zasebni tečaji, so poučevali vse, kar je moral vedeti čekist: od tehnike usmrtitve do poznanja marksističnih spisov in strankinih dogem. Nekaj posebnega in novega pri Čeki kot teroristični in vohunski organizaciji je bilo dejstvo, da njeni zastopniki niso bili navadni krvniki, agenti ali vohuni, ampak so bile vse te funkcije v zvezi s pridevkom »marksističen«. Sovjetska vlada je kot edina na svetu skušala obdati vohunstvo in krvništvo z uradno priznanim spoštovanjem. Vohun, ki je bil do tedaj od vlad, ki jim je služil, dobro plačan, pa kljub temu zaničevan, se je s pridevkom »marksističen« splošno povzdignil v časti. Zdaj je bil slabo plačan, toda visoko spoštovan. Voditelji nove države so ob vsaki priliki javno poudarjali posebne zasluge čekistov. »Vsak boljševik mora biti čekist«, je znan Leninov izrek, in vsak strankin vodja je ponavljal ta izrek »z dostavkom: »Čeka je prednja garda socialne revolucije.« Čekisti, celo najhujši krvniki in mučitelji, so se s ponosom zavedali svoje časti. Čutili so se v resnici za najboljše strankine zastopnike in stavek »Jaz sem čekist«, je vsak izgovarjal z velikim ponosom. Ta stavek opravičuje vse: neki čekist se je ponašal, da je svojega očeta izdal in ustrelil¹⁶⁾, nekdo drugi je storil isto s svojo ljubico¹⁷⁾, tretji pa je izročil krvniku svoje najboljše prijatelje¹⁸⁾ in slično.

Vsak zločin je po načelih razredne borbe moralno in družabno opravičen v stranki. Ta nenavaden položaj krvnika in vohuna v državnem življenju je prava nota, ki jo je podelila sovjetska vlada temu prastaremu poklicu.

Navzlic temu spoštovanju in povzdigovanju čekističnih čednosti je zahtevalo delovanje Čeke, da so morali čekisti živeti tudi izven stranke ločeno življenje. To je počasi dovedlo do izoblikovanja posebnih čekističnih nazorov, čekističnega tipa in celo do posebnega čekističnega izrazoslovja. Izkušeni čekisti so mogli

že na prvi pogled ugotoviti, ako bi mogel biti ta ali oni dober ali slab čekist in če je sploh sposoben za tajno službo. Čekistični jezik je dopolnil izobrazbo čekističnega človeka. »Pisati na račun izgube«, je pomenilo v tem jeziku usmrtiti. Klet, kjer so se izvrševale smrtne obsodbe, se je imenovala »izba duš«, poveljnik oziroma vodja justifikacij pa je imel romantičen naslov »smrtni komisar«. Mučenja vseh vrst so se imenovala »igranje na harmoniko«, za jetnišnice in slične zavode pa so iznašli izraz »izolacijske hiše«, čeprav si je mogel človek predstavljati pod tem izrazom tudi sanatorije za hude bolnike. V resnici smatrajo boljševiki vsakega razrednega sovražnika v nekem smislu tudi za hudega bolnika, od katerega se širijo nalezljive bolezni in ga je treba zato izločiti. Čekistični jezik, zmes marksistične ideologije in zločinskega izrazoslovja, pojasnjuje bistvo rdečega terorja. Zmes mrzlega sistematičnega razrednega sovražstva in mračnega romantičnega banditstva. Takšna je bila tudi Čeka, kajti njeni člani so bili abstraktno hladnokrvni monomani ali pa popolni banditi. Vmesnih stopenj v prvem romantičnem času terorja ni bilo drugih razen v zvestih uradnikih, ki jih je povsod zadosti in ki so uvedli v teroristične zmešnjave pravilno uradniško delo. Kakor pripovedujejo, je bil tip birokratičnega uradnika med vsemi čekističnimi tipi najgrozovitejši.

Še eno majhno toda značilno posebnost: samo najvišji uradniki in funkcionarji Čeke so delovali s svojim pravim imenom ali s svojim novim revolucionarnim psevdonimom. Ostali čekisti so bili brez imena, imeli so le priimke ali številke. Ta imena se zde kakor vzeta iz zločinskega albuma: »škileci«, »sladki«, »vratorezec«, »klobuček«, »Peterček«, »riba«, »galeb« so nazivi, ki so jih dobili čekisti od oblasti, ko so nastopili svojo službo. To je bilo njihovo odločujočim oblastvom znano ime.

V javnosti so imeli čekisti razne psevdonime, ki so jih zdaj za zamenjali. Običajno so svoje pravo ime pozabili že po nekaj mesecih. Običaj preimenovanja je bila posledica revolucionarne tradicije v stranki iz časov, ko so se morali neprestano skrivati pred caristično policijo.

Toliko o notranji organizaciji Čeke. Naslednja poglavja naj pokažejo praktično stran organizacije.

¹⁶⁾ Besedovski: Kako dela Čeka, Berlin 1929.

¹⁷⁾ Agabekov: Čeka na delu.

¹⁸⁾ Agabekov: GPU.

G. F. H Ä N D E L

CUDOVITO ŽIVLJENJE IN DELO GLASBENEGA VELIKANA

L. M. SKERJANC

N A D A L J E V A N J E

Stem letom se začne za Händla doba največjega razvoja na zunaj in na znotraj. Vobče je bil ta skladatelj vaju, da je notranjemu naporu vedno sledil tudi vnanji uspeh in se ni mogel nikdar pritoževati, da ga sodobniki ne bi bili razumeli. Novo operno podjetje ga je temeljito zaposlilo ne le kot artističnega vodjo, temveč tudi kot skladatelja; komponiral je celo vrsto oper, ki so vse dosegle velike uspehe.

Osem let je trajala slava operne akademije. Potem pa se je razšla zaradi finančnega neuspeha. Toda Händel se ni dal ugnati. S Heideggerjem sta ustanovila gledališče na lastno pest. Spet je Händel odpotoval na celino iskat novih moči in pri tej priliki je poslednjič obiskal mater. In spet vidimo tu ponižnega kantorja Bacha, ki je bil poslal lastnega sina Friedemanna v Halle, da mu zagotovi snidenje s Händlom. Toda znova se Händel ni utegnil odzvati in je odpotoval, ne da bi se bil sestal z Bachom. V Nemčiji in Italiji je nabral četo pevcev in pevk in z opero Lotario je otvoril 2. decembra 1729 novo opero. Toda v letu 1732. je prenehalo tudi to podjetje, ker so Händla zapustili vsi peveci razen sicer izredno grde, a dobre pevke Strada. Povod je bil spet prepir med Händlom in kastratom Senesinom, ki je bil podneten od nasprotnikov in se je stalno upiral odredbam. Händel sam pa je bil tudi hitre jeze in tako se je komaj tri leta obstoječe podjetje razšlo.

Toda Händel je bil mož neupogljive volje in vztrajnosti. Nasprotni tabor je izrabil priliko, da je z njim udaril tudi po kralju Juriju II., ki je bil zelo nepriljubljen. Med sovražniki je bil sam prestolonaslednik, waleški princ. Ustanovili so konkurenčno podjetje in pozvali za vodjo slovitega italijanskega skladatelja Nikolo Porporo. Händlovo gledališče je ostalo prazno in celo dobri poslovni prijatelj Heidegger je smatral, da stori najbolje, ako zapusti Händla. K temu se je nasprotnikom posrečilo še tudi, da so najeli baš Händlovo gledališče za naslednjo sezijo in naš skladatelj se je znašel nenadoma

na cesti. Preselil se je torej v gledališče, kjer so doslej igrali beraško opero in ki ga je bil najel John Rich. Nasprotniki so želi uspeh za uspehom, Händel pa je bil primoran, preseliti se znova v gledališče Covent Garden, katero je tudi najel podjetnik Rich. Za otvoritev so dali novo Händlovo delo Zvesti pastir in balet Terpsihore, dalje pa še operi Orest in Alcina, poslednjo Händlovo mojstrovino na polju italijanske opere.

Sledile so še nadaljnje opere Armínio, Giustino, Berenice in Atalanta, toda ta dela ne dosežajo več prejšnjih. Pač pa je Händel skomponiral medtem nov oratorij Aleksandrovo slavje, Deborah in Atala in pa poročno skladbo za prestolonaslednika. Tedaj pa se je njegovo neupogljivo zdravje nenadoma zrušilo: zadela ga je kap, ki mu je ohromela celo desno polovico in tudi vzela razsodnost. 1. junija 1737. se je gledališče zaprlo in Händel je moral napovedati konkurz. Niti gaž ni mogel izplačati, izgubil je celo svoje premoženje v znesku 12.000 funtov šterlingov in se še zakopal v dolgove. Iz bolezni ga je rešilo zdravljenje v nemškem kopališču Aachenu, ki je slovelo že za Rimljanov. Z njemu lastno brezobzirno energijo se je podvrgel naravnost živinskemu zdravljenju, ki pa je pač najbolj odgovarjal njegovi gigantski naturi. Popolnoma zdrav se je v oktobru povrnil v London. Tu je komponiral ob smrti kraljice Karoline slavno pogrebno skladbo, v katero je vpletel tudi napev našega rojaka Jakoba Petelina, znamenito moteto: Ecce quomodo moritur justus (glej, kako umira pravični) in uprav z njo je dosegel nenadkriljiv uspeh. Izvajanje žalobnega koncerta je bilo nad vse veličastno in sodelovalo je osemdeset pevcev ter preko 100 godbenikov.

Medtem pa je prenehalo tudi konkurenčno gledališče in bivši Händlov sotrudnik Heidegger, ki ga ni bilo moči ugonobiti, je prevzel njegovo zgradbo. Spet je šel Händel z njim, toda ne več kot soudeleženeec, le kot skladatelj in je komponiral še nekaj manj pomembnih oper. Vzlic temu je bilo njegovo finančno stanje vse prej kot rožnato in pretil mu je celo zapor. Pred tem ga je rešil

benefični koncert, ki ga je sam imenoval sicer le posebno vrsto beračenja, ki pa mu je vendar prinesel znaten čisti dobiček, s katerim si je vsaj opomogel iz prve stiske. Še drug sončni žarek je posijal tedaj v njegovo življenje: v znamenitem parku Vauxhall, kjer so pre mnogokrat izvajali njegove skladbe, mu je lastnik Tyers dal zgraditi spomenik, pač redka počastitev živečega umetnika!

Ker je opera le vedno izgubljala pristaše, se je Händel ozrl po novi obliki, ki naj bi mu zagurala uspeh. Našel jo je v oratoriju. Na tem polju je ustvaril svoja največastnejša in najtrajnejša dela in od tedaj velja njegovo neomejeno gospostvo nad angleško glasbo. Že od leta 1739 dalje je v postnem času prirejal redno po dvanajst oratorijskih koncertov v gledališču Haymarket, dasi brez kulis in pravega dejanja, in z njimi napolnil dvorano. Začel je z oratorijem

Savel, ki so mu sledili Izrael ter Veseli, zamišljeni in zmerni (*L' allegro, il pensieroso ed il moderato*). Ker pa le ni bilo pravega razumevanja za oratorijsko delo v Londonu, se je odzval vabilu angleškega guvernerja Irske, William Cavendisha, in odpotoval v glavno mesto katoliške Irske, v Dublin. Tam je koncertiral v korist jetnikov-dolžnikov in uprizoril prvič svoje najnovejše delo, oratorij Mesijo. Po velikih triumfih v Dublinu se je spet povrnil v London, kjer so ga sedaj tudi njegovi bivši nasprotniki, na čelu jim prestolonaslednik, sprejeli z veseljem. Pravkar je bil dokončal nov oratorij, Samson in prva uprizoritev tega dela je bila 18. februarja 1743 ter je končala s popolno Händlovo zmago. Nato je uprizoril še Mesijo, o katerem Londončani niso hoteli sprva nič čuti. Uspeh je bil nepopisen. Kot en mož se je dvignila množica raz sedeže, ko je zbor zapel veličastno alelujo in še danes je

navada v Londonu, da se vse poslušalstvo dvigne in stojé posluša to mesto, kadarkoli izvajajo Mesijo.

Zdaj se je začela za Händla doba neoviranega in od vseh priznanega dela. Samsonu sta sledila oratorija Semele, in Jožef, vmes pa je imel velik uspeh Te Deum, zložen v proslavo zmage pri Dettingu (27. junija 1743). Nato je napisal še oratorij Belsazar in svoje najpomembnejše dramatično oratorijsko delo Herakleja. Toda nasprotniki so spet dvignili glave in osobito dame iz najvišjih krogov so Händlove priredbe omalovaževale. Zgodilo se je neredko, da so isti dan, ko je Händel napovedal prireditev oratorija, dame priredile važno čajanko ali ples in s tem odvrnile veliko množico občinstva od skladateljevega koncerta. Spet se je našel v velikih denarnih stiskah in k temu se je pridružila še nova kap, ki ga je otopela za celih osem mesecev, od marca do oktobra 1745.

Toda njegovo zdravje, podneteno od neukrotljivega duha, je bilo nezrušljivo in se mu je spet povrnilo. K novemu uspehu mu je pripomogel politični položaj. Oglasil se je pretendent na kraljev prestol, zbral armado in ogražal London. Toda Londončani so zbrali prstovoljce in navdušujoči zvoki patriotične pesmi, ki jo je Händel komponiral nalašč za to priliko, so ga spet priljubili pri narodu. Ko je mladi cumberlanski vojvoda odločilno porazil protivnika v bitki pri Cullodenu 16. aprila 1746, je skomponiral Händel nov oratorij, Judo Makabejca. Sprejem je bil navdušen in Händel se je znova mogel posvetiti nemotenemu delu, ki mu je izpolnjevalo vsako minuto časa. V kratkem so nastali novi oratoriji Aleksander Balus, Jozua, Salomon in Suzana. Še enkrat se je Händel odlikoval kot priložnostni skladatelj. Avstrijska nasledstvena vojna se je po osmih letih končala leta 1748 z aachenskim mirom, ki je prinesel Angliji novih koristi. Kralj je naročil veliko slavnost, h kateri naj bi Händel napisal potrebno godbo. Tako je nastala njegova žarometna godba, ki je privabila ogromne množice zanimancev. Žaromet sam je nehal s požarom in paniko in ostala je le Händlova glasba, ki pa je bila toli privlačna, da jo je skladatelj čal izvajati ponovno v korist otroškemu zavetišču. Se eno delo datira iz te dobe in mnogi znanstveniki in poznavalci ga smatrajo kot Händlovo najgenialnejšo stvaritev, namreč oratorij Teodora.

V avgustu l. 1750 je potoval zadnjikrat v Nemčijo na obisk k sestri v Halle (mati mu je umrla že pred 20. leti). Nesreča na poti bi ga kmalu stala življenje, toda spet se je opomogel od poškodb in se povrnil v London, topot za vedno. Tu se je takoj lotil oratorija Jefte, toda nenadno opešanje vida (imel je sivo mrežo), ga je silno oviralo. Nobeno sredstvo, niti troje operacij, mu ni pomagalo in slednjič mu je ostanek vida ubila še kap. Še je moško prenašal udarec usode in popolnoma slep je še koncertiral na orglah, pa tudi vodil koncerte, toda nesreča mu je tudi ubila delazmožnost. Vedno okornejši mu je postalo telo. Celo apetit, ki ga ni nikdar zapustil poprej, je prešel in z njim vse gigantske telesne moči. Še je 6. aprila 1759 prisostvoval solznih očih in docela strt izvajanju Mesije v Coventgardenu, toda zrušil se je ob koncu predstave. Pripravil se je na smrt, želeč le, da bi umrl na veliki petek, da bi vstal od mrtvih na veliko nedeljo z Gospodom. Mrhl je v jutru velike sobote 14. aprila 1759 in z njim je legel v grob najmočnejši lik glasbenika tedanje dobe. Pokopali so ga z velikimi častmi v westminstrski opatiji in njegova krsta leži nasproti krsti največjega angleškega in svetovnega dramatika Shakespearea. Angleži ga smatrajo kot svojega največjega skladatelja, ves svet pa ga po pravici časti kot enega najboljših sinov, kojih delo je služilo v prid vsemu človeštvu.

Zapustil je ogromno število del, ki so po večini še zmožna življenja in ki jih posebno v Angliji redno izvajajo. Letos se je strnil ves kulturni svet v proslavi velikega Händla in njegovega istodobnika Bacha in povsod se izvajajo njuna dela.

V Angliji, pa tudi v Nemčiji in drugod so velikemu glasbeniku postavili mnogo spomenikov. Najlepši in največji spomenik pa si je bil postavil sam s svojim delom, ki bo živele, dokler bodo zemljo obljudevali kulturni narodi.

R A S T L I N E P O Z I M I

POGLAVJE IZ RASTLINSKE GEOGRAFIJE

Rastlinski plašč je prav kakor vsak drug organizem podvržen vplivom podnebja in površja zemlje. Od ravnika k obema povratnikoma na sever in jug se razprostira široki pas bohotnega zelenja z zadostno, še preodvisno vlago in toploto. Bujno, večno zeleno, tropsko rastlinstvo posega še v naslednji subtropski pas, kjer pa so zaradi skoposti tal pogoji za rast že težji.

V naslednjih zmernih pasovih zemlje je priroda na rodovitni in gosto poseljeni zemlji odredila največji prostor kulturnim rastlinam človeka. Daleč na sever pa je z razporedbo štirih letnih časov, pred vsem pa nastopom zime podvržla priroda naše rastline težki življenjski preizkušnji v borbi proti neredkokdaj ostremu mrazu.

Drevesna in žitna meja segata na severni polovici zemlje na zapadu Amerike in Evrazije do 65 oziroma 70° širine. V notranjosti celin se spuščata meji proti jugu ter dosežeta na vzhodu Atlantik odnosno Tih ocean na 50° širine. Izven tega območja kljubujejo ostri in dolgotrajni zimi na skrajnem severu še gotove vrste pritlikavega grmičja, mahovi, lišaji in alge. Mrzle in dolgotrajne zime pa so prisilile tudi rastline južnejših širin zmernege pasu, da se branijo nasilne smrti pred mrazom.

V borbi z zimskim mrazom je priroda sama razporedila in prilagodila drevje in rastline vnanjim vplivom. Visoko v gorovja in na daljni sever so prodrle le najodpornejše vrste, trajnemu, zmernemu mrazu v nižjih legah pa so se prilagodile tudi manj odporne rastline. Prostrani gozdovi iglavcev in cele vrste rastlin prezimijo v sosedstvu najmrzlejše točke sveta, okrog Verhojanska, v notranji Sibiriji in Kanadi. Dolgotrajnemu počitku v zimi sledi krajša, a tem sočnejša vegetacijska doba. Odporno zimsko rastje naglo požene, cvete in dozori, prav tako kot žitarice v kratkem poletju na severu.

Menjava letnih časov poseže tudi v naših pokrajinah krepko v življenje živali in rastlin. Posebno zima jim nič kaj ne prizanese, rastlina in žival se morata še bolj ko človek braniti pred njo. Na zemljo privezana rastlina si ne more privoščiti zimskega spanja živali ali selitve ptic na topli jug. Zavarovati se mora

Po kratki vegetacijski dobi v poletju so se SIBIRSKI IN KANADSKI GOZDOVI IGLAVCEV prilagodili pozimi snežnim viharjem, poledicam in mrazu do -50°C .

pred snegom in mrazom na način, kakor ga ji nudi priroda sama.

Največja nevarnost zime je za vsako rastje zmrznjenje. Z nastajanjem ledu se odtegne rastlini prepotrebna voda. Pri otajanju je staničevina ne more dovolj naglo vsrkavati, rastlinskemu soku zmanjka vode za njegove normalne funkcije.

Rastlina podleže tedaj mrazu in slani tem lažje, čim težje pogreša dovoljno množino vode. S to teorijo je razumljivo dejstvo, da so rastline, ki se lahko posuše, ne da bi usahnile, kakor n. pr. cela vrsta mahov, lišajev itd. pa semena, ki komaj da zmrznejo, najmanj pa lahko prenesejo prav huđ mraz.

Razumljivo je tedaj, zakaj ob nastopu zime pogine cela vrsta rastlin enoletnic in pričakajo novo življenje le z odpornim semenom. Zimsko popje našega drevja vsebuje zelo malo vode, veje in debla prav skromno vsrkavanje. Važno vlogo pri zmrznjenju ima tudi specifična sestavina zelenila ali protoplazme, ki ni le pri vseh vrstah in individuih ra-

stlin enaka, temveč tudi v posameznih vegetacijskih dobah različna.

Da je sestavina protoplazme glavna obrana pred mrazom, potrjujejo nekatere nežne rastlinske vrste, ki pozimi lahko oledene ali pomladi po otajanju spet čvrsto poženo. Odpornost in varnostna sredstva proti mrazu tiče v molekularni izgradnji življenjskih celic.

Nekatere vrste rastlin se umaknejo pozimi v notranjost zemlje. Čebulnice in gomoljnice n. pr. imajo v svojem nadzemnem listnatem poganjku na toplem poletnem soncu organsko vez z notranjostjo. Z dovajanjem snovi iz zraka se debele notranji organi in z mesnatimi nastavki neopaženo pripravljajo nove zibelki za poganjke in cvetje v prihodnji pomladi. Preko zime ostanejo ti organski deli rastlin pod zemljo in so prav kakor korenine zavarovani pred mrazom. Sebe pomladi poženo v prejšnjem letu nastavljeni cvetna stebila in listi iz zemlje, da cveto, dozore sad in v sončni svetlobi nabere novih moči za bližnjo zimo.

Zanimivo je, da prodro podzemski organi rastlin tem globlje, čim bolj je zemlja izpostavljena izžarevanju in ohlajanju, in čim večja je nevarnost, da pozimi že mala plast snega pokrije zemljo ali pa ga vetrovi razprše. Gozdne kaličnice tiče pod varnim zavetjem listja le malo v zemlji, na odprtih travnikih se umaknejo nežni rastlinski poganjki 3—4 krat globlje v zemljo. Nekatere rastline so v tem pogledu zanesljive znanilke mraza. Čim globokeje tiče, tem pogostejši in ostrejši je mraz bližnje zime.

Vodne rastline potonejo pred zimo na dno, semenski nastavki se umaknejo tik pred nastopom ledu v vodno blato, kjer navadno nikoli ne zdrkne temperatura pod ničlo.

Izvrstno varovalno sredstvo pred mrazom je listje, ki jeseni odpade z drevja in na debelo prekrije gozdno in bližnje rastlinstvo. V listnatih gozdnih zmerne pasu najdejo naše gozdne cvetke varno zavetje pred ostrejšim mrazom. Tako ohranjeno nežno zelenje nas pomladi prvo razveseli s cvetjem.

Izkušnje vedo, da pogine v zimah z manj snega pri nas mnogo več rastlin, ki v sneženih zimah brez težav prestopajo še hujši mraz. Nizko grmičevje, tičoč globoko v snegu, pogosto oledeni v vejah izven snega, toda ne zmrzne. Snežna odeja drži namreč med seboj trajno zmerno toploto, ne dopušča izhlapevanja in varuje tako naše alpsko rastlinje

in ozimino pred naglo izsušitvijo, ki je v dobi, ko vejejo mrzli vetrovi, tem bolj nevarna.

Z vpadanjem temperature postane namreč kroženje vode v zemlji takole malenkostno, da ne bi zadostovalo za močno izhlapevanje in dovajanje soka listom. Previdnost prirode je tedaj slekla naše listavce že jeseni.*) Južnejše rastline, ki pri nas obdrže listje, so zato tem bolj izpostavljene zmrznjenju. Zato pogine pozimi toliko nežnih cvetk, ki nas poleti razveseljujejo, če jih ne pokrije v dneh slane in mraza pravočasno sneg.

Pri nas udomačeno drevje in grmovje prešane zimo pod stanovitim toplotnim minimom brez hujših posledic. V ostrejših zimah pa povzroči neredkokje mraz mnogo škode na drevju. Kakor južnejše vrste so tudi 1—5 letna mlada drevesa manj odporna, mnogo občutljivejša proti mrazu ko doraslo drevje z debelejšim lubjem.

V zimah, ko zgodaj zmrznejo tla in zapade obilo snega, kaj radi zmrznejo korenine mlajšega drevja. Prav tako neredko podležejo mrazu mlajši poganjki drevesne krošnje, do katerih ni prispela potrebna hrana. Drevje z zmrznjenimi koreninami pomladi še požene listje, dokler ne izčrpa hrane, ki se je bila od jeseni nabrala v deblu. Listje pa kmalu oveni, mrtve korenine ne morejo več črpati hrane in drevo usahne.

Sadno drevje, posebno zlahnejše vrste breskev, marelic, orehov in sliv je prav kakor vinska trta mnogo bolj podvrženo zmrznjenju ko gozdna drevesa. V posebno mrzlih zimah zamre staničevina pod lubjem in v njo vrhni kolobar debela. S smrtjo teh življenjskih stanic je izročeno drevo pogubi.

Nekatero prizadeto drevje pomladi sploh ne ozeleni. Drugo še požene kratke poganjke, cvete, rodi sad, ali že jeseni, najkasneje v 2 do 3 letih usahne. Pogosto se primeri, da zmrzal le na nekaterih mestih uniči podkožno staničevino. Žilavo drevje sicer te rane na zmrznjenih mestih kasneje prerase s svežo staničevino, ali prej ko slej se posuši.

Neredek pojav posebno mrzlih zim so drevesne razpoke. Najpogosteje je zaradi tega prizadeto drevje na preveč vlažnem tlu. »Mraz je, da drevje poka!« pravijo kmetje. Razpoke, ki nastanejo navadno na odsončni, severni strani debela, so tem nevarnejše, ker se nikoli ali

*) Glej: »Listje je odpadlo«. Zis. knj. 16., str. 395.

šele čez več let zacelijo. Na robovih teh razpok nastajajo rane, kjer se naselijo radi mahovi, lišaji in mrčes. Deblo hira, drevo umira.

Zamrzli čiri, ki se javljajo na grčah na dve ali večletnih drevesih, so prav tako večinoma posledica mraza. Ti se navadno tudi ne zacelijo, z njimi vred

zamre krog njih tudi staničevina.

V ostrih zimah nabrekne na vejah in deblu mlajšega drevja skorja. Vnete rane se širijo na zdravo lubje, staničevina jih skuša prerasti, navadno pa jim drevo podleže.

Neredko se primeri, da drevje v naših krajih brez škode prenese decembr-

»ZIMSKA POKRAJINA« (slika holandskega mojstra Beerstratena)

ski mraz 20 do 24 stopinj C pod ničlo. Konec februarja pa pri isti temperaturi drevje silno trpi pred mrazom. Vzrok temu je, da se konec svečana kaj rade menjavajo dnevne temperature, hladni in topli dnevi. Neredko sledi deževnemu dnevnu mrzel naval zraka. In če se ta pojav zvrleče v pomlad, pozebe popje vinske trte. Lepiva, osladna tekočina teče iz popja, ki se nikoli ne odpre.

V poznih mrzlih zimah in v začetku pomladi radi pozebejo na izpostavljenih mestih cvetni poganjki črešenj. Ne ločijo se sicer od ostalih, a vendar nikoli

ne cveto. Večkrat opazimo pri sadnem drevju, da zmrzne in počrni pestič, ostali cvet je nepoškodovan. Mnogo cvetja, prav malo ali nič ploda.

V dneh, ko se z juga Evrope tihotapi za soncem v deželo že meteorološka pomlad, je rastlinstvo prestalo težko preizkušnjo naše zime. Se težja je bila borba z zimo onim rastlinam, ki se morajo, presajene na nevajena tla in podnebje, prilagoditi novim okoliščinam in priboriti si pot v novo prebujeno življenje tople pomladi ali pa žalostno podleči mrazu. —ine

IZ LITERARNEGA SVETA

FRANC KOCBEK IN IVAN ŠASELJ:
SLOVENSKE PREGOVORI, REKI IN PRI-
LIKE

Družba sv. Mohorja v Celju, 1934.
Str. 256.

Otusno opremljeni knjigi je napisal uvod Veselin Čajkanović, vseučiliški profesor v Beogradu. O južnih Slovanih trdi, da radi goje metaforo (primero, podobo), tudi Slovenci pogosto rabijo takšne pregovore-metafore, »le njih nabiratelj jim niso tako skrbno nastavljal uho« (9).

To mnenje bi lahko podkrepili z brošurico: Mićun M. Pavličević »Narodna poredjenja«, Zagreb 1935, kjer je znan nabiralec narodnega blaga sestavil celo vrsto primer, na priliko: brbljiv ka (= kao) prđavac, čist ka crkveni miš (Šaselj: reven kot cerkvena miš), dužan ka Grčka, jaše ka Tatar, junak ka Arap, lukav ka Latlin, mudar ka Solomun, prosi ka pop, tvrdica ka Njeguš, itd.

Kocbek-Šašljeva zbirka je zanimiva iz raznih vidikov. G. Čajkanović je opozoril n. pr. na zgodovinski pregovor: »Daj mi srečo, a vrzi me v vrečo,« iz katerega se zrcali stara kazen: krivca so zavezali v vrečo in ga vrgli v vodo. Mlajše zgodovinsko opazovanje je ohranjeno v rečenici: Dihaš, kot da si iz Bakra sol donesel.

Dušeslovna zanimivost je ujeta v pregovoru: Kebast pes in šepast človek je hujši od vraga... Enaka psihologija tiči v pomenu francoske besede: misérable (šubožen in ničvreden, nepošten) ali v nemških: elend, gemeln, itd. Prenapetim oznanjevalcem enakosti boš lahko pomoll pod nos izrek: Vsi prsti niso enaki... Filozofsko obeležje kaže reklo: V silni sme vsakdo kraati... Podobno naziranje sem zasledil na Madagaskaru. Včasih se zdi, da je v rāža kumovalna nastanku kake ljudske modrosti: Letnice s peticami na koncu so nesrečne... Ali pa samo slepilo za razvratene otroke. Ne včič (kričič), da boš večji...

Poslovice so neredko zdravstveni nasveti: Kjer je seja, dobra pupa in papa, rada putika pritapa (98). Bolj robato izražen izrek sem svoje dni nekje naletel: Kdor putke žre, ga putka tre... Ječavec (ali stokavec) — prebivalec, t. j. tak človek dolgo živi (63). Dež pred božičem jamo koplje mrličem (42).

Grobih izrekov knjiga ne prinaša. Gorenjska pozna: Vsak fržek ima svoj prđek (jedes Böhnchen hat sein Tönchen). Iz svoje rodne vasi sem si zapomnil: Kdor se s farji brati, nima kaj (s čim) orati... Včasih je ljudska brezobzirnost zabrisana, n. pr. Naj bo govno ali volna, da je le polna (124).

Jezikoslovec bo mogel najti zase kako zrno. Podzavestno je n. pr. etimologija zadeta v krilatici: Oko — v srce okno (140). Besedišče za našo latovščino se bo dalo izpopolniti iz tega ali onega zgleada: na jesih potegniti (umreti, 113), ne bo več kaše jedel (128). Žareča zarja naznanja piharja (veter).

Starinske oblike so ohranjene često v stihih: Brumne vēsi, velike tati pa za mizo posadi (29). Krajincean voli pari. Bog pa ljudi (107). Kos, odpal ti nos! je zleč, ki dokazuje, da se pri nas tudi z deležnikom izraža železnik, medtem ko je v novi Slovenski slovnici dr. Breznik to točko izpustil.

V književnem zapisu je pregovor tu pa tam izgubil svojo mnemotehnično oporo. rimo, n. pr. Ričet noče v želodcu čičati. Laščan pravi: Ričet noče čičet.

Poleg tiskanih primerov se bo dobilo še dovolj inačic: Delavec je hlebavec (40). Boljši je potecin ko podržin (27). Počas po Krasl (145). Tudi čisto neznanih prihk bi mogli dodati. Nekaj zgledov: Smerdi ko kuga. — Drži se, kakor bi bil metič upal (na upanje prodal, t. j. poparjeno). — Drži se, kakor da mu je mačka mlade snedla. — Žena bogata je rada rogata. — Od pete do ust ga je sama čeljust. — Vsak svetnik k sebi roke drži. — Uči po

treba iskati hleba. — Betica stori pravico (la force prime le droit, Gewalt geht vor Recht). Navedene zglede vem od mladih nog ali iz Pleteršnika, ki ga zbiralca menda nista dovolj upoštevala. A. D.

GORKI IN DOSTOJEVSKI

Nedavno je v moskovski »Pravdi« D. Zaslavski protestiral proti novi izdaji Dostojevskega »Besov« (ki jih imamo v slovenščini v prevodu Vladimirja Levstika, izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani 1919) v založbi »Akademije«. Zdaj se je oglasil v moskovski »Literaturnaji gazet« Maksim Gorki, ki piše:

Moje razmerje do Dostojevskega je že davno oblikovano ter se ne more spremeniti. V tem primeru pa sem odločno za novo izdajo »Besov« po »Akademiji«... Sem zoper spremenitev legalne literature v ilegalno, ki se prodaja od zadaj okoli, zapeljuje mladino s svojo prepovedanostjo in je vzrok, da se pričakujejo neizrekljivo užitek od takšne literature... Mnenje Zaslavskega, češ, da je ta roman eno najslabotnejših del Dostojevskega, je napačno. »Besje« so pisani jasneje nego mnoge druge knjige Dostojevskega. Poleg »Karamazovih« so njegov najbolj posrečen roman. » Pj

MLADA POLJSKA

L. 1904. v Krakovu rojeni Jalu Kurek je prejel od Poljske literarne akademije nagrado v znesku 3000 zlotov za svoje zadnje delo »Grypa szaleje w Naprawie« (Hripa razsaja v Napravi), ki je izšel v varšavski založbi Gebethner in Wolff. 31letni nagrajenec je študiral na krakovski univerzi in v Napoliju. Literarno se je pričel udeleževati kot 17letni dijak. Do zdaj je izdal štiri pesniške zbirke in tri romane (*Kim byl Andrzej Panicz«, »SOS« in Mount Everest«). s

»Biti pisateljeva žena, je poseben poklic. Poklic, poln velikih radosti in velikih nalog. Vsaka prava žena ima dolžnost, da spravi svoje življenje v soglasje z življenjem izvoljenega moža. Globlja, težja in mnogoličnejša pa je življenjska naloga žene, ki naj bo model fantazije. Umetnikova žena mora paziti na vsako besedo in na vsak gib. Netaktna beseda, nepremišljena kretnja lahko prežene fantazijo, raztrga kopreno pravljirnega kraljestva in zatre v kali nastajajočo umetnino.«

Maeterlinckova žena

B E R A Č

M. ZOŠČENKO — pj

Neki berač se je navadil, da me je redno obiskoval. Dečko je bil videti zdrav kot dren, imel je ukrivljene noge, razcefedrane hlače ter je bil nepopisno nesramen. Udaril je s pestjo po vratih in ni rekel, kakor se spodobi: »Državljan, podarite mi kaj.« ampak: »Ne spodobi se, državljani, da zapodite brezposelnega.«

Obdaroval sem ga, enkrat, dvakrat, trikrat. Slednjič sem dejal:

»Na, bratec, tu imaš pet limon, pa izgini, če si tako prijazen! Motiš me pri delu... Pred tednom dni se mi nikar ne prikaži.«

Po enem tednu je bil berač spet tu. Stresel mi je roko kot staremu znancu. Vprašal je, kaj pišem.

Podaril sem mu petačo. Pokimal je in odšel.

Ko je nekoč spet dobil svoj denar, je ostal med vrati in rekel:

»Državljan, morate mi dati nekaj več. Tečajju primerno... Slabo se mi godi.«

Moral sem se smejati njegovi nesramnosti ter sem mu dal nekaj več. Ko pa je prišel prihodnjič, nisem imel denarja...

»To pot, bratec,« sem dejal, »nimam sam ničesar. Prihodnjič...«

»Kaj se pravi to,« je rekel, »prihodnjič? Zaman vas vendar ne bom obiskoval... Zahtevam svoj denar!«

»Tako,« sem odvrnil, »ali imaš sploh pravico do njega?«

»Prav za prav ne,« je rekel, »toda svoj denar moram imeti: Ne ljubi se mi čakati.« Pogledal sem ga — ne, to ni bila šala. Govoril je resno, užaljeno ter začel celo kričati name.

»Stišiš, tepec,« sem rekel, »povej, ali imaš kakšno pravico.«

»Da in ne,« je odgovoril, »ne vem.«

Izposodil sem si pri sosedu pet kopejk — in sem mu jih dal.

Nikoli več ni prišel k meni — bil je zares užaljen.

SEKSPIR V 52 JEZIKIH

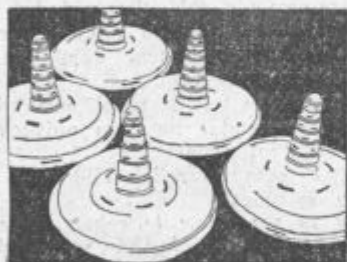
Ljudska knjižnica v Birminghamu že dolgo sluje prek angleških mej. Ob ustanovitvi (1868) je štela 1239 zvezkov, po večini podarjenih iz Šekspirovega kluba v omenjenem mestu. Danes ima v glavnem 23000 snopičev Šekspirovih del v 52 različnih jezikih. Poleg darov, ki jih je poklonil britanski imperij — poroča Tribune de Genève — vsebuje ta velika zbirka »Šekspirove pripovedke« v arabščini, ki se uporabljajo tam doli no arabskih solah, izdaje v romunščini, kitajščini, ruščini, armenščini. Nadalje imajo blizu 400 snopičev, ki so prišli iz Srbije, Poljske, Niponske, Portugalske in Švedske. Je li pri postojanki »Srbijac vstet tudi O. Župančič, ni razvidno.

ČLOVEK IN DOM

ZEHTA

Dan žehte je v vsakem gospodinjstvu več ali manj dan zadrege. Tudi, če najamemo na dom perico. Če pa pere domača služkinja, teži vse drugo gospodinjstvo delo na dan žehte na gospodinjki, kuhanje in pospravljanje. Če peremo vsak teden, traja pranje, izpiranje, sušenje, krpanje in končno likanje perila v najboljšem primeru tri dni. Če pa imamo žehto le vsakih 14 dni ali celo več, in če ga opravlja le ena delovna moč, tedaj traja to še po več dni, to pri najugodnejšem vremenu, če je pa deževno, tedaj se vleče spravljanje perila skoro do druge žehte.

Po dnevnem časopisju, po strokovnih gospodinjstvih listih, po plakatih in še po radiu ponujajo dan za dnem vse polno pralnih praškov, izbornih mil, preparatov in aparatov, s katerih uporabo je žehtanje in pranje perila tako rekoč igranja, ki ne povzroča nobenega truda, ker »pere samo«. Vendar ostane kljub vsem tem pripomočkom in sredstvom dan žehtanja

Sl. 1.

dan naporenega dela, in se morajo vsa druga opravila v gospodinjstvu, da, celo redilni list z ozirom na to izredno delo tako razporediti, da je z njimi manj dela, kakor sicer.

Ne bomo tajili, da dobro milo, izboren lug ali pralni prašek in pripravna orodja pri pranju perila olajšajo trud, toda da bi se perilo »samo pralo.« tega pa še dolgo ne bo. Vsaki gospodinjki je mnogo na tem, da je perilo lepo oprano, bleščeče belo, prijetno dišeče in lepo zlikano. To pa ni mogoče doseči le z dobrimi pralnimi sredstvi, nego je slej ko prej treba pri tem spretnih in vestnih rok. Hočemo imeti čisto perilo, toda brez nasilnih sredstev, ki nam perilo v kratkem času razjedajo in uničijo. Takih sredstev se boji vsaka gospodinja.

Zveza gospodinj prireja v svojih prostorih praktične poučne tečaje o pravilnem pranju. To so delale iz reklamnih namenov tudi že večkrat nekatere tovarne pralnih sredstev in aparatov. Razumna gospodinja in vestna služkinja pa si tudi

brez teh pomagata sami, kajti vsaki in povsod ni mogoče obiskovati teh tečajev, a prati je treba povsod. Pravila za pravilno ravnanje s perilom so preprosta, toda ne smemo jih prezirati.

Prebiranje ali sortiranje umazanega perila, preden ga namočimo, je važno. Vsak bolj natrgan kos perila je treba vsaj z

Sl. 2.

velikimi vbodi provizorično zašiti, da se med pranjem še bolj ne raztrga. Velike komade, kakor rjuhe, odejne prevlake, prte in slično položimo na dnu čebra, na to male komade. Prav je, da se namizno perilo posebej namaka, rjuhe in telesno perilo zopet posebej. Da moramo bolniško perilo najprej razkužiti in nato posebej namočiti, se razume samo po sebi. Tudi žepne robce, posebno če so umazani od nahoda, bomo prav tako najprej razkužili in nato vsaj iz ene mlačne milnice dobro izmencali, preden jih zmešamo med drugo perilo. Prebrano perilo bomo zložili v čeber in kar mora biti posebej oprano, v škaaf, ter ga oblili z mlačno milnico, v katero smo raztopili poleg ostan-

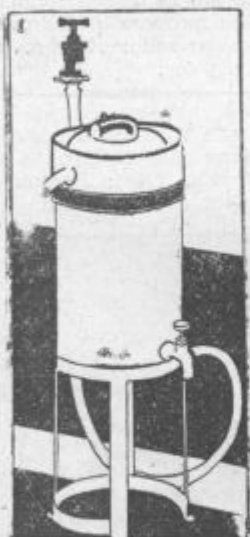

Sl. 3.

kov mila tudi kak lužni prašek, bodisi Radion, Zensko hvalo, Persil ali navadne pralne sode, s katerimi vodo zmeščamo. Prav dobra za namakanje perila je mehka voda in deževnica. Umazano perilo namočimo zvečer pred žehto, in sicer v obilici mlačne vode. Drugi dan namočeno perilo izjmemo iz namakanja, odtočimo

umazano vodo, perilo zopet zložimo v čeber, nalijemo nanj sveže mlačne milnice in ga začnemo izmencavati in militi in sicer kos za kosom do čistega. Končno ga trdo ovijemo, znova namilimo in polagamo na pralno mizo. Če se nam zdi potrebno, perilo še enkrat izplaknemo v mlačni milnici, preden ga zložimo v kotel ali posodo, kjer ga bomo prekuhali ali poparili. Napačno je, kakor delajo nekatere perice, da drgnejo slabo ali dobro namiljeno perilo z vso svojo močjo ob narobčkano pralno desko. Perilo se s tem naglo zgloda in uniči.

Tudi ni prav pri mencanju preizkušati vso svojo moč nad perilom, ne glede na kvaliteto tkanine. Finega perila ne bomo drgnili in mencali tako kakor raševino. Vestna perica pri mencanju perila pazi

SL. 4.

tudi na to, da predmete, ki niso več novi, pač pa že izrabljeni, čeprav še ne raztrgani, da jih ne bo s tako silo mencala kakor novo. Če umazanije ne spravimo z rahlim mencanjem iz perila, jo tudi z nasilnim drgnjenjem ne bomo. Kuhanje ali poparjenje perila da tkanini belino in lesk, toda če smo slabo namiljeno in slabo zmencano ter ne preplaknjeno perilo nametali v kotel z upanjem, da ga bo kuhanje opralo, se zelo motimo. Iz kotla bomo dobili zatohlo, sivkasto »zaprano« perilo, ki ga niti izpiranje, niti plavilo in niti sonce ne bo več obelilo.

Industrija nam ponuja poleg različnih mil in pralnih praškov tudi različna orodja, s katerimi se zmanjša ročni trud pri pranju. Na prvi sliki je lesena žvrklja. Taka žvrklja mora imeti široko dno, kakor posoda, v kateri kuhamo perilo. Tako žvrkljo položimo na dno posode, da se perilo nikjer ne dotika dna posode in je lepo zlo-

ženo v kolobarje okrog žvrklje, ki ima luknjičast ročaj, da lug vre skozi žvrkljo ter tako čisti perilo. Druga slika nam kaže rešetko, s katero pokrijemo posodo, da lug ne prekipava. Tretja slika nam predstavlja kovinasti tolkač, s katerim mencamo perilo iz vročega luga, kar nam s prosto roko ni mogoče storiti. Četrty aparat nam kaže stroj za ovijanje perila. To so orodja, s katerimi si prihranimo nekaj ročnega dela, toda slej ko prej je treba pri tem spretnih in vestnih rok in še dolgo bo ostalo žehtanje eno najbolj napornih del v gospodinjstvu. YX.

SOLNI LED

Led hladi na ta način, da odvzema okolici toploto, pri čemer se seveda taja. Ako bi se posrečilo napraviti led, ki bi se tajal že pod zmrzovališčem, t. j. pod 0°C , potem bi z njim lahko intenzivneje in delj časa hladili. Zmes ledu in soli zmrzuje sicer pod 0°C , toda led, ki na koncu ostane, je popolnoma brez soli in se seveda spet taja pri ničli. Vzlic temu se je zdaj ameriški »Salt Ice Corporation« posrečilo sestaviti solni led, ki se tali pri -21°C . Solni led se izdeluje na ta način, da puste teči vodeno solno raztopino po votlih valjih iz Monelove kovine, po katerih kroži raztopina kalcijevega klorida ohlajena na -30°C . Solna raztopina se pri tem strdi v drobne lističe, ne da bi se sol pri zmrznenju izločila. Lističi ledu se potem stiskajo v bloke velike kakor zidna opeka. Solni led absorbira mnogo več toplote kakor navadni vodni led.

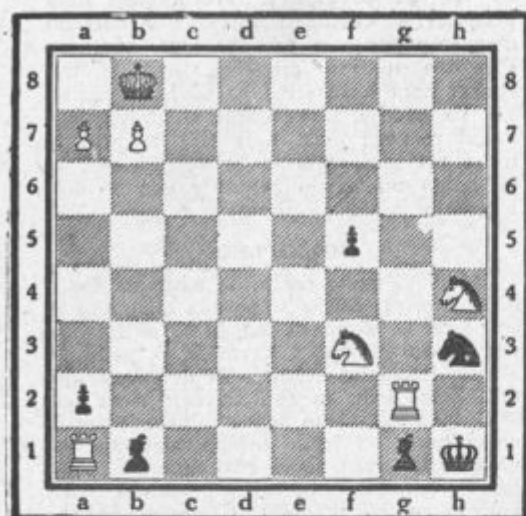
NEDELJSKO JUTRO (Izrezanka)

ZA BISTRE GLAVE

PROBLEM 112

Dr. Ado Kraemer

Mat v treh potezah

215

Težka odločitev

V nekem podjetju nastavljajo tudi manjše pomožne sile na daljši rok. Neki sluga se je moral obvezati za pet let tako, da bi dobival svojo plačo vsakega pol leta v naprej. Postavili pa so mu to alternativo: Dobiš 1. jan. 1000 Din in potem vsakega pol leta za 10 Din več, ali pa dobiš 1. jan. in 1. jul. po 1000 Din, potem pa vsako nadaljnje leto za 400 Din več. Kako bi se odločili vi?

Rešitev k št. 214

(Eterično olje)

Vrsta 1 + $\frac{1}{2}$ + $\frac{1}{4}$ itd. se bliža čedalje bolj številu 2, ne da bi ga kdaj doseglo. Po 24 členih se mu že močno približa, tako da bomo v tem primeru potrebovali 2litrsko posodo, ki bi pa zadostovala seveda tudi za poljubno dolg čas.

Popravi! V zadnjem odstavku »Zgodbe o Florjanu Sapotniku«, na strani 212 prejšnje številke čitaj: Razum je hladen in pust, kakor so hladne itd.

SONCE IN ZRAK TUDI POZIMI

H U M O R

Med otroki

Janezek: »Kdo ima pri vas hišni ključ?«

Urška: »Mati.«

Janezek: »In ključ od blagajne?«

Urška: »Mati.«

Janezek: »Oče torej nima nobenega ključa?«

Urška: »O pač, za stensko uro!«

Smola

Stražnik: »To je zdaj že petič, da so vas na tem kraju pretepli! Ali imate toliko sovražnikov?«

»Ne, ampak zelo sem podoben davčnemu lsterjevalcu!«

Dobro je povedal

Profesor: »Kaj so znali stari Grki bolje od nas?«

Dijak: »Grški jezik!«

Sherlock Holmes

Dama: Torej vi ste detektiv?«

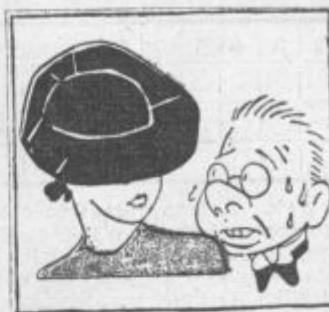
Gospod: »Da.«

Dama: »Potem ste gotovo tudi velik poznavalec ljudi!«

To je odvisno od tega...

Gospod na peronu: »Ali je še toliko časa, da se morem posloviti od svoje žene?«

Sprevodnik: »To je odvisno od tega, koliko časa ste oženjeni!«

»Moja ljubezen do vas je kakor razburkan ocean!«
(»Politikenc!«)

Nesporazum

»To naj bo napredek? Ko je prišel ta človek v naše mesto, je imel samo par raztrganih hlač, zdaj pa ima že dva milijona!«

Bodočnost

»Rad bi šel k vedeževalcu, samo ne vem, ali naj bi šel k onemu, ki zna čitati z roke, ali k onemu, ki zna čitati misli.«

»Pojdi rajši k prvemu — roko imaš še zdravo!«

TRIP TRAP

CILINDER — NAJNOVEJŠA MODA

TRIP TRAP

»TRAGEDIJA«

KRIŽALJKA Z OBRATNICAMI

Crassus

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Navpik. 1. Manj pravilna oblika za egiptsko sončno božanstvo Rê + ploskovna mera, 2. Ana v tujih jezikih, 3. dva medmeta, 4. glej (latinsko, pogosten napis pod sliko Križanega), 5. kemični znak za lantan + Prešernova oblika za ali, 6. vzklík + jaz (srb. hrv.), 7. kitajska dolgostna mera (360 korakov) + moški spolnik v italijanščini (v francoščini »one«), 8. eden + nikalnica, 9. dva vzklíka, 10. angleški svetopisemski naziv za Boga očeta; tudi naslov za menihe itd.; v sirske, koptski in etioptski cerkvi naslov za škofo (iz aramejščine), 11. ime grške črke r + oranje.

Vodoravno. V 1. in 4. vrsti biblijska žena, za katero je Jakob 14 let služil Labanu + priimek madž. skladatelja iz slovaškega rodu. — Vse vrste dajo isti pomen v obe smeri.

REŠITEV KRIŽALJKE V STEV. 8.

Bel le, ara ar, lev ve, ter re, osi is, sen ne, ran na, ami im, porro, nav va, ata at, pel le. — Lavrin ni rval.

A NEK D O T E

Učenjaki

Klasični filolog T. Mommsen (1819—1900) je doživel zaradi svoje raztresenosti marsikaj posebnega. Nekoč je sedel, globoko zatopljen v mislih, pri brivcu, ki mu je strigel lase. Ko se je za hip ozrl v ogledalo, je dejal mimogrede, toda stvarno:

— Vidim, da so prekratki; prosim, nekaj daljše!

Nato pa se je spet zatopil vase.

Težavno vprašanje

Svedski kralj Oskar II. (1829 — 1907) je nekoč obiskal deklisko šolo in poslušal pouk po raznih razredih. Zastavljal je vprašanja tudi sam in med drugim vprašal dekletce:

— Kateri so največji švedski kralji?

— Gustav Adolf in Karl XII., je precej odgovorila vprašana učenka.

Prav ko jo je hotel kralj pohvaliti, je vstala njena sosedinja in pristavila še:

— In Oskar II.!

Kralj se je smejal mali priliznički in jo nato še vprašal, kaj je Oskar II. napravil volikega v dobi svojega vladanja.

Dekletce je dolgo razmišljalo, nazadnje pa jokaje zjecljalo besede:

— Tega ne vem...

— Ne jokaj, otrok, in potolaži se, tega ne vem niti jaz.

SČEGETLJIVA MUMIJA
(»Söndagsnisse Strix«)